VERDENSHISTORISKE SMAASKRIFTER

RUSLANDS HISTORIE I KORTFATTET FREMSTILLING

AF **S. B. THRIGE** PROFESSOR

KJØBENHAVN FORLAGT AF I. H. SCHUBOTHES BOGHANDEL GRÆBES BOGTRYKKERI 1892

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken digitaliserades i mars 2009 vid norska Nasjonalbiblioteket, varifrån scannade bilder och OCR-text i november 2014 kopierades till Projekt Runeberg för att kunna korrekturläsas.

Det mægtige Rige, som nu omfatter mere end Halvdelen af Evropa og udbreder sig over hele Nordasien, har sit Udspring fra Egnen Syd for Ladogasøen og den finske Bugt. De i disse Egne bosatte slaviske og finske Stammer indkaldte efter den ældste russiske Historieskriver Nestors Vidnesbyrd i Aaret 862 «Varægerne eller Russerne» til at herske over dem, og disses Høvding Rurik kom med sit Hærfølge og nedsatte sig i Novgorod. Om man nu end ikke vil betragte Nestors Beretninger som andet end Sagn, saa kan der ikke være Tvivl om, at «Varægerne eller Russerne» have lagt den første Grund til det russiske Monarki og er komne over Havet omtrent i Midten af det 9de Aarhundrede. Med Navnet «Varæger» betegnede Slaverne Skandinaverne, fordi de først lærte dem at kjende som «Væringer», d. e. Grækenlandsfarere, der gjennem Rusland drog til Konstantinopel for at tage Tjeneste i den græske Kejsers Livvagt. Som en særlig Stamme af Varægerne betragter Nestor «Russerne», og dette Navn betegner Svenskerne; thi for det første hedder Sverige og svensk paa finsk «Ruotsi», og dernæst har man et ældgammelt Vidnesbyrd derfor i den Del af de saakaldte bertinianske Annaler, som er forfattet af Biskop Prudentius af Troyes, der døde 861. Her fortælles, at der i Aaret 839 kom græske Sendemænd til Kejser Ludvig den Fromme, og at der i deres Følge vare nogle Mænd af en Nation kaldet Rhos, som viste sig at være Svenske.Medens Rurik underkastede sig de nordlige Slaver, drog to andre varægiske Høvdinger, Oskold og Dir, sydpaa for at gjøre et Tog mod Konstantinopel. Paa Sejladsen ned ad Dnjepr kom de, som Nestor fortæller, til Kijev og erfarede, at Indbyggerne betalte Skat til Chazarerne, et tyrkisk Folk, der i det 8de og 9de Aarhundrede herskede over Landene omkring Volgas og Dons nedre Løb. Om Chazarerne har en arabisk Rejsende, der kom igjennem deres Land, givet mærkelige Meddelelser. Blandt Indbyggerne var der baade Kristne, Jøder, Mohammedanere og Hedninger, der alle havde fri Religionsøvelse; men Statsreligionen, til hvilken Khanen og Rigets Stormænd bekjendte sig, var den jødiske, noget ene staaende i Historien. De tapre Vikinger gjorde sig til Herrer i Kijev og stiftede her det andet russiske Rige. I Aaret 865 (det første sikre Aarstal i den russiske Historie) drog de mod Konstantinopel; men Grækerne slog dette første russiske Angreb tilbage. Oskold skal ved denne Lejlighed være bleven kristen, og Aaret efter kunde den græske Patriark indsætte en Biskop i Kijev.

I Aaret 879 overgav Rurik i Følge Nestors Beretning «ved sin Død Fyrsteværdigheden til Oleg, som var af hans Slægt, og gav sin Søn Igor (Ingvar) i hans Varetægt; thi Igor var endnu ganske lille.» Efter at Oleg havde underkastet sig Smolensk og flere mellemliggende slaviske Stammer, drog han mod Kijev, fældede Oskold og Dir og «nedsatte sig i Kijev som Fyrste. Og Oleg sagde: «Se! Du skal være en Moder for alle russiske Byer.» Og han havde baade Varægere og Slavere hos sig, og saa kaldtes de Russere.» Efter at Oleg saaledes havde vundet et betydeligt Rige, gjorde han i Aaret 907 et Tog mod Konstantinopel, paa hvilket han, da Grækerne havde spærret

Sundet ved Jærnkjæder, efter Sagnet lod sine Skibe sætte paa Hjul og trække ind i Havnen: Grækerne maatte kjøbe sig fri og tilstede russiskeKjøbmænd Adgang til Kejserstaden. I Aaret 911 blev der dernæst sluttet en mærkelig Traktat imellem de to Nationer, som er opbevaret hos Nestor. Aaret efter døde den gamle Oleg.

Om Olegs Død fortæller Nestor følgende Sagn: «Oleg huskede paa sin Hest, som han havde sat paa Stald at ernære og ikke siden redet paa; thi han havde en Gang før spurgt Spaamænd og Troldmænd: «hvoraf skal jeg dø?», og en Troldmand havde sagt: «Fyrste, den Hest, som du holder af, og som du rider paa, den skal volde din Død»; men Oleg lagde sig dette paa Sinde og sagde: «jeg vil aldrig mere ride paa den og fra nu af ikke se den», og han befalede at ernære den, men ikke mere føre den til ham. Og der gik nogle Aar, hvori han lod den skjøtte sig selv, før hans græske Tog. Og da han fra dette var kommen tilbage til Kijev, gik der atter 4 Aar, og i det femte huskede Oleg paa sin Hest, om hvilken Spaamanden havde sagt, at den skulde volde hans Død, og han kaldte paa sin øverste Staldmester og sagde: «hvor er min Hest, som jeg har sat paa Stald at ernære og vogte?», og Staldmesteren sagde: «den er død.» Og Oleg lo og haanede Troldmanden og sagde: «saa tale Spaamændene jo usandt, og det er Løgn altsammen; Hesten er død, og jeg lever!» Og han lod en Hest sadle og sagde: «jeg vil dog se dens Ben». Og han red hen til det Sted, hvor dens nøgne Knokler og Hovedskal laa, og han steg af Hesten, lo og sagde: «saa den Hovedskal skal give mig Døden?» Og han trampede med Foden paa Hjærneskallen, og der skød en Slange ud og bed ham i Foden, og deraf blev han syg og døde.»Oversættelsen af dette Sagn og de øvrige med Anførselstegn mærkede Stykker af Nestor er taget af «Nestors russiske Krønike, oversat og forklaret af C. W. Smith.»

Vi have meddelt dette Sagn, fordi det næstenganske med de samme Omstændigheder gjenfindes i Ørvarodds Saga og ligesom andre Sagn er et Bevis paa, at Nordboernes Heltesagn ere gaaede over i den slaviske Folkebevidsthed. Varægerne synes ogsaa at have omskabt deres slaviske Undersaatter fra en ukrigersk, fredelig Stamme til et politisk stærkt, erobrende Statssamfund. Men deres nordiske Modersmaal gik snart tabt, da de indvandrende Varæger, i det højeste med Undtagelse af nogle Høvdinger, som førte deres Familier med sig, bestod af lutter Mandfolk, som giftede sig med indfødte Kvinder. Dog har det nordiske Sprog vistnok holdt sig temmelig længe blandt den herskende Stamme i Novgorod (Nordboernes Holmgaard) og andre nordlige Byer, som Nestor kalder varægiske, medens Varægerne i det sydlige Rusland kun synes at have været kjendte paa samme Maade som i det græske Rige; de have her kun udgjort Fyrstens Hærfølge og Hærens Kjærnetropper.

Under Igor, der regerede fra 912 til 945, gjorde Russerne atter et Tog mod Konstantinopel (941). Om denne Krig, som fik et for Russerne uheldigt Udfald, have vi ikke blot Beretninger hos Grækerne og Nestor, men ogsaa hos den tyske Historieskriver Luitprand, hvis Stiffader paa den Tid havde været i Konstantinopel og været Vidne til de fangne Russeres Henrettelse. Det var især den græske Ild, som anrettede en forferdelig Ødelæggelse blandt Russerne. En ny Fredstraktat var i flere Henseender ugunstigere for Russerne end den under Oleg afsluttede. Mærkelig er dens Slutning, i hvilken det hedder: «Dersom nogen enten af Fyrster eller af russisk menigt Folk, Kristne eller Ikke-Kristne, overtræder det, som er skrevet paa dette Papir, saa gid han dø for sit eget Vaaben og være forbandet af Gud og Perun (en slavisk Afgud) som den, der har brudt sin Ed». Vi se heraf, at de Kristne allerede betragtedes som enpolitisk ligeberettiget Bestanddel af det russiske Folk, hvorom der ikke var Tale i Olegs Traktat; Kristendommen maa altsaa i Mellemtiden have gjort betydelige Fremskridt.

Ogsaa i Henseende til Russernes Nationalitet give Fredstraktaterne os Oplysning: de, der havde underskrevet Olegs Traktat, vare alle Varæger; men blandt Underskriverne af Igors Traktat, findes et Par, hvis Navne tyde paa slavisk Herkomst. I det hele begynde nu Slavere at træde frem i den russiske Historie, skjønt den herskende Stamme stadig styrkede sig ved Indvandring af Væringer, der dels blev i Landet, dels en Tid lang gjorde Krigstjeneste i «Gardarike», som Nordboerne kaldte Rusland. Man har i Sverige paa flere Steder fundet Runestene, rejste over Mænd, som vare faldne «øster med Ingvar» eller «havde styret Skib i Ingvars Hær». I den nordlige Del af Rusland havde dernæst det slaviske Blod faaet en langt stærkere Indblanding af finsk Blod, som har bidraget til at skille Storerusserne fra Lillerusserne.

Igors Enke Olga (Helga), som i henved 20 Aar med Dygtighed styrede Rusland i sin umyndige Søn Svjatoslavs

Navn, gjorde 957 en Rejse til Konstantinopel og lod sig døbe under Navnet Helena; men Svjatoslav holdt fast ved sin fædrene Tro. «Hvorledes kan jeg alene antage en anden Religion?» sagde han, «mine Mænd vilde jo le mig ud.» Uagtet sit slaviske Navn var han en ægte nordisk Viking, der kun fandt Behag i æventyrlige Krigstog. Først overvandt han de østlige Nabofolk af tyrkisk Æt, Chazarerne og Volga-Bulgarerne, og drog frem lige til det kaspiske Hav. Bulgarerne ved venstre Bred af den øvre Volga og dens Biflod Kama havde antaget den mohammedanske Religion og vare et temmelig civiliseret Folk, som snart igjen løsrev sig fra Russerne. Derefter vendte Svjatoslav sig mod Sydog erobrede det bulgariske Rige Syd for Donau, som havde antaget Kristendommen og sine slaviske Undersaatters Sprog, men bevaret sit Navn lige som Russerne. Efter sin Moders Død (969) forlod han Kijev for ikke mere at vende tilbage: Rusland delte han imellem sine 3 Sønner; selv vilde han tage Ophold i de skjønnere Egne ved Donau. Men et Tog mod Grækerne endte med et forfærdeligt Nederlag: kun ved den sejrrige græske Kejser Johannes Tsimiskes's Ædelmodighed blev han reddet fra fuldstændig Undergang. Han maatte vende tilbage til Rusland; men ved Mundingen af Dnjepr erfarede han, at de vilde Petsheneger, der vare Herrer over Landene mellem Dnjepr og Karpatherne og med hvilke han hidtil havde levet i Fred, vilde afskære ham Tilbagevejen op ad Floden. I en Kamp mod dem faldt han 973: hans Hjærneskal blev indfattet i Guld og tjente som Drikkeskaal for Petshenegerne.

Imellem Svjatoslavs Sønner kom det snart til Krig: den yngste, Vladimir, flygtede til Sverige og kom siden tilbage med et Hærfølge af Varæger. Efter at den mellemste af Brødrene var falden i Kamp mod den ældste, og denne paa en forræderisk Maade var ryddet af Vejen af Vladimir, blev han Enehersker og viste sig som en kraftig og dygtig, men grusom og vellystig Fyrste. I Begyndelsen var han ivrig Hedning og opstillede Afgudsbilleder i Kijev, saaledes en «Perun af Træ med et Hoved af Sølv og en Knevelsbart af Guld»; ogsaa ved Menneskeofringer viste han sin Tak mod Guderne. Men senere traadte han i Forbindelse med den græske Kejser, ægtede en græsk Prinsesse og lod sig døbe (c. 990). Derpaa lod han de Afgudsbilleder, han havde oprejst i Kijev, «omstyrte og nogle hugge itu, andre kaste paa liden; men Perun lod han binde til Halen af en Hest og slæbe ned til Dnjepr og satte 12 Mand til at slaa ham med Stokke. — — Derefter sendte VladimirBud over hele Byen og lod sige: «hvo som ikke indfinder sig imorgen ved Floden, han skal være min Fjende». Men den næste Morgen gik Vladimir med Præsterne ned til Dnjepr, og en utallig Mængde Mennesker steg i Vandet og lod sig døbe». Derefter opførtes der Kirker paa de Steder, hvor Afguderne havde staaet. Saaledes sejrede Kristendommen i Kijev; men det varede længe, inden den fik Bugt med Hedenskabet i Rigets fjærnere Egne. Græsk Kultur fik imidlertid fra nu af Indgang i Rusland; de højeste gejstlige Værdigheder blev besatte med Grækere, og Gejstligheden begyndte at faa Indflydelse paa Fyrsterne. Vladimirs Overgang til Kristendommen fik saaledes en afgjørende Indflydelse paa Ruslands Udvikling, og han, som i Begyndelsen af sin Regering havde været en blodig Tyran, var senere en mild og fredelig Regent og blev efter sin Død (1015) æret som Helgen.

Før sit Ægteskab med den græske Kejserdatter havde Vladimir paa én Gang haft flere Hustruer foruden talrige Friller, og flere Sønner gjorde efter hans Død hinanden Rangen stridig. En af dem, den i Nordens Historie meget omtalte Jaroslav, fik dog snart Eneherredømmet. Han var gift med den svenske Prinsesse Ingegerd, Olaf den Hellige og hans Søn Magnus den Gode fandt Tilflugt hos ham, og Harald Haardraade, som kom til hans Hof paa Vejen til Konstantinopel, ægtede hans Datter Elisabet (Ellisif). Jaroslav lod opføre anselige Bygninger af græske Kunstnere og udgav en Lovbog; men med hans Død (1054) endte Ruslands gode Tid. Den varægiske Indflydelse paa Rusland ophørte: ogsaa Fyrsterne vare nu blevne rene Slavere, og samtidig tabte Indvirkningen fra Konstantinopel sig: den holdt sig kun i de kirkelige Forhold, skjønt ogsaa de højere gejstlige Embeder nu blev besatte med Russere. Kirkesproget blev det bulgariske (gammelslaviske). Riget deltes imellem Jaroslavs Sønner og deres Efterkommere, menSmaarigernes indbyrdes Krige kunne ligesaa lidt tildrage sig vor Opmærksomhed som deres Kampe mod Polovtserne, et tyrkisk Nomadefolk, der igjennem den uralske Folkeport trængte ind i Sydrusland.

Af Navn var Storfyrsten i Kijev de andre russiske Fyrsters Overherre; men «de russiske Stæders Moder» laa for langt mod Syd, udsat for Tyrkernes Angreb, og 1169 blev den Stad, som endnu indeholdt hvad der var levnet af højere Kultur, erobret af 11 forenede Smaafyrster. Den plyndredes i to Dage, og hverken Kirker eller Klostre

skaanedes; Kvinderne bortførtes i Fangenskab. Den mægtigste af Fyrsterne var Andrej Jurjevits, som herskede over en stor Del af Storerusland og tog sin Residens i Vladimir. Derimod lykkedes det ham ikke at erobre Novgorod, som havde hævet sig til en rig Handelsstad og udstrakte sin Magt over de finske Stammer til hen imod det nordlige Ishav. Novgorod havde en ganske ejendommelig Forfatning: en Forsamling af alle Borgere valgte en Fyrste af Ruriks Slægt og en «Possadnik» (Statholder), hvis Magt var mindst ligesaa stor som Fyrstens. Et gotlandsk og senere et hanseatisk Faktori delte Handelen med de indfødte Kjøbmænd: to Gange om Aaret indtraf de Fremmede i Novgorod med deres Varer.

Uberørt af Vestevropas Kampe mod Mohammedanerne, uden Del i det aandelige Opsving, som blev fremkaldt af Korstogene, dannede Rusland iøvrigt en lille Verden for sig, kun sysselsat med indre Kampe, og de Spirer til en Civilisation, som tidligere havde givet Haab om en bedre Fremtid, vare tilintetgjorte. Fyrsterne udnævnte deres Raad og Embedsmænd, Bojarerne; den lavere Adel, de saakaldte Bojarsønner, sank ned i Fattigdom, og Bøndernes Tilstand var ussel; kun Retten til at flytte til et andet Gods, især til Gejstlighedens ved flere Rettigheder begunstigede Ejendomme, dannede en Beskyttelse mod altfor haardUndertrykkelse. I denne Tilstand blev nu Rusland i det 13de Aarhundrede ramt af den forfærdeligste Ulykke, langvarig Trældom under barbariske Erobrere.

Omtrent 1200 grundedes det store mongolske Rige i Asien af Temudshin, senere kaldet Dshingiskhan (de mægtiges Fyrste), som under frygtelige Ødelæggelser og Menneskeslagterier erobrede alle Lande fra Kina til Ural, tilsidst (1222) Polovtsernes Land, Kiptshak. 1224 mødte Russerne dem ved Kalka, en lille Biflod til Don, og led efter en tapper Modstand et forfærdeligt Nederlag. Dog trængte Mongolerne den Gang ikke frem over Dnjepr, men vendte tilbage til Asien. Russerne troede allerede, at Faren var forbi, og hengav sig til deres sædvanlige indre Stridigheder; men 10 Aar efter Dshingiskhans Død, i Aaret 1237, trængte hans Sønnesøn Batu med en umaadelig «tatarisk» Hær ind i Evropa. Med Fællesnavnet «Tatarer» betegner man de talrige af Mongolerne undertvungne Folk, som udgjorde deres Hærs Masse, for største Delen Tyrkere, thi selve Mongolerne vare ikke talrige. Batus første Tog gik gjennem det nordlige Rusland, hvor Vladimir og mange andre Stæder blev udplyndrede; Indbyggerne myrdedes paa den grusomste Maade. Efter 2 Aars Forløb gik Toget igjennem det sydlige Rusland, hvor Kijev atter blev frygtelig ødelagt. Derfra drog Tatarerne videre til Ungarn og Polen, indtil Batu paa Efterretningen om hans Farbroders, Storkhanens, Død vendte tilbage til Asien (1241).

Kun Novgorod undgik det øvrige Ruslands forfærdelige Skæbne, og samme Aar, som Kijev blev ødelagt (1240), vandt den tapre Alexander Nevski, en Søn af Fyrsten i Novgorod, sin berømte Sejr ved Neva, af hvilken han fik sit Tilnavn, over den svenske Jarl Birger. I de følgende Aar overvandt han saa vel de tyske Ordensriddere i Livland, der maatte tilbagegive alle de Erobringer, som de havde gjortfra Novgorod, som Lithauerne, et raat Folk, der tidligere havde været skatskyldigt til Russerne, men nu under Ruslands ulykkelige Forhold havde løsrevet sig og gjorde røverske Indfald paa deres lette Heste. Og dog skulde det være denne fejrede Nationalhelt, som bragte Novgorod til at erkjende Tatarernes Overherredømme. Hans Fader Jaroslav havde allerede begivet sig til Batu Khans Lejr ved Volga, Saraj, og og ydmyget sig for den mægtige Barbar. Batus Rige, Kiptshak eller den gyldne Horde, var endnu afhængigt af Storkhanen i Mongoliet, men blev senere aldeles uafhængigt. Tilfredsstillet ved Jaroslavs Ydmygelse havde Batu udnævnt ham til Storfyrste over alle Russere; men nu forlangte han, at ogsaa Alexander skulde indfinde sig ved hans Hof. Alexander adlød og maatte endog gjøre den lange Rejse til Storkhanens Residens Karakorum i Mongoliet, hvorfra han først efter 3 Aars Forløb kom tilbage til Novgorod. Fra nu af var han Tatarernes lydige Tjener, benyttede sig af deres Hjælp til efter sin Faders Død at fortrænge sin Broder fra Storfyrstendømmet i Vladimir og fik de gjenstridige Novgorod'ere til at opgive deres Modstand mod at sættes i Skat af Khanen Bereko, Batus Broder og Efterfølger. Det lykkedes endog hans Klogskab at skaffe Novgorod Tilladelse til at sende sin Kopskat umiddelbart til Saraj, medens det øvrige Rusland blev udsuget af Tatarkhanens jødiske, armeniske eller bukariske Skatteopkrævere.

I det hele lod Tatarkhanen de russiske Fyrster regere i Ro, naar de betalte deres Tribut og viste Underdanighed. En saadan underdanig Fyrste var Ivan den 1ste, Storfyrste fra 1328 til 1340, der 5 Gange besøgte Horden og forstod at gjøre sin Hovedstad Moskva til Ruslands Middelpunkt, idet han ogsaa bevægede den russiske

Gejstligheds Overhoved, Metropoliten, som efter Kijevs Ødelæggelse havde taget sit Sæde i Vladimir, til at flytte derhen. Ivan togMetropoliten paa Raad i alle vigtige Anliggender og støttede sin Magt paa Kirken; men tillige gjorde han sig til Khanens Generalforpagter og kom derved i Besiddelse af store Pengemidler, da han selvfølgelig lod sine Embedsmænd indkræve en langt større Skat, end han udbetalte til Tatarerne. Naar de mindre russiske Fyrster ikke adlød hans Bud, udsatte de sig for at blive kaldte for Khanens Domstol. Fyrsten af Tver og hans Søn blev saaledes paa Ivans Foranstaltning kaldte til Saraj og henrettede.

Medens de russiske Fyrster vare afhængige af Tatarkhanens Naade, hævede de hedenske Lithauere sig til stor Magt, navnlig under Fyrst Gedimin, der regerede fra 1316 til 1341. Hele Vestrusland kom under de lithauiske Fyrsters Herredømme, til sidst endog Kijev. Den højeste Magt naaede Lithauen under Gedimins Søn, den udmærket dygtige Olgerd, og dennes Søn Jagiello vandt ogsaa Polens Krone ved at ægte den polske Prinsesse Hedevig og antage den romersk-katholske Religion 1386. De med Lillerusserne beslægtede Røderusser (i Østgalizien, Volhynien og Podolien) kom under Kongeriget Polen.

Imidlertid var det gaaet tilbage med Kiptshak: Tatarerne vare ikke mere de vilde Krigere, som for hundrede Aar siden vare trængte ind i Evropa, de plyndrede Rigdomme havde gjort dem yppige, og Tronstridigheder svækkede deres Magt. Endelig vandt Storfyrst Dimitri af Moskva, en Sønnesøn af Ivan den 1ste, i Aaret 1380 en glimrende Sejr over Khanen ved Don, hvoraf han fik Tilnavnet «Donskoj». Men Russernes Jubel varede kun kort. Den store Erobrer Timur lenk (den halte Timur) førte nye krigsvante Skarer frem fra Asien og satte en Efterkommer af Dshingiskhan paa Tronen i Kiptshak, og denne erobrede 1382 ved et skændigt Forræderi Moskva, hvor Tusender af Indbyggerne blev myrdede. Tatarerne gjorde derpaa et ødelæggende Tog gjennem Rusland og tvangDimitri til atter at anerkjende Khanens Overherredømme. Under Dimitris Søn Vassili den 1ste (1389—1425) hærjede Tatarerne atter to Gange Rusland, første Gang under Timur selv, dog uden at erobre Moskva. Under Vassili den 2den Vassiljevits fik Rusland en ny Plageaand i et tatarisk Rige, som dannede sig i Kasan; men endelig rejste Riget sig fra sin Fornedrelsens Tilstand under Ivan den 3dje Vassiljevits (1462—1505).

Ivan den 3dje er bleven sammenlignet med sin Samtidige Ludvig den 11te: ligesom den franske Konge tilintetgjorde han med samvittighedsløs Snildhed ethvert selvstændigt Element indenfor Rigets Grænser og benyttede sig af Nabomagternes svage Sider til at gjøre Ende paa deres Indflydelse og udvide sit Herredømme, ligesom han ogsaa lignede Kong Ludvig i den ubarmhjærtige Grusomhed, hvormed han forfulgte sine Modstandere. Hans Fader havde delt sit Rige mellem sine Sønner, men Ivan tilegnede sig sine yngre Brødres Fyrstendømmer, ligesom de andre endnu bestaaende russiske Smaastater. En ejendommelig Stilling havde en Række Smaafyrster af Ruriks Æt, som i Ruslands Svaghedstilstand havde givet sig under Lithauens Højhed: efterhaanden lokkede nu Ivan dem til at erkjende den græsk-orthodoxe Storfyrste af Moskva som deres Overherre i Stedet for den romerskkatholske Hersker over Lithauen og Polen. Men da nu ogsaa Novgorod sluttede en Traktat med Kong Kasimir af Polen, som lovede at beskytte dets «frie Mænd» mod Storfyrsten, gjorde Ivan 1471 et stort Tog mod den gamle Handelsstad. Dens Tropper blev overvundne, og talrige Fanger sendtes med afskaarne Næser og Læber tilbage til Novgorod. Til sidst maatte Staden underkaste sig: den maatte betale en umaadelig Skat, opgive enhver Forbindelse med Lithauen og afstaa Dvina-Landet. Af Navn beholdt Novgorod endnu sin gamle Forfatning; men det var ikke Ivans Mening at lade det blive derved.Efterhaanden berøvede han det Levningerne af dets Frihed, og 1479 rykkede han ind i Staden med en stor Hær for at gjøre Ende paa disse. Først lod han 50 «mistænkelige» Mænd gribe og paa Pinebænken tvinge til at bekjende sig skyldige i, hvad man ønskede. Derefter henrettedes 100 Mænd, og deres Ejendomme konfiskeredes, 100 af de mest ansete Familier forflyttedes til det indre Rusland, og efter nogen Tids Forløb blev 7000 Familier forflyttede, fængslede eller henrettede. Der maatte ingen blive tilbage, hos hvem endnu Mindet om den fordums Herlighed var levende. De tyske Kjøbmænds Kontor lukkedes.

Dernæst knækkedes Tatarernes Magt. Allerede under Vassili den 2dens Regering havde Kasan og Krim adskilt sig fra den gyldne Horde, og ved Siden af disse tre større Horder dannede der sig mindre, som levede i indbyrdes Fjendskab og i en uophørlig lille Krig med de tilgrænsende Russere. Blandt disse maa man særlig nævne de saporogiske Kosakker, Krigere, som uden Kone og Børn havde bosat sig paa Øerne ved Dnjeprs Vandfald, hvor

de unddrog sig fra Polens Herredømme og levede af Jagt, Fiskeri og Røvertog mod Tatarerne. Ivan den 3djes første større Krig mod disse var rettet mod Kasan og varede i 3 Aar; 1469 maatte Fyrsten (Caren) af Kasan slutte en Fred, i hvilken han lovede at tilbagegive alle russiske Fanger og «leve efter Storfyrstens Vilje». Derimod vedblev Khanen af Saraj at gjøre Fordring paa Overherredømmet over Moskva, og da Ivan ikke vilde betale ham nogen Tribut, gjorde han Indfald i Rusland. Ivan, som i det hele foretrak at sætte sine Planer igjennem ved Underhandlinger, indlod sig ikke i nogen Kamp; men to mindre tatariske Horder erobrede i Khanens Fraværelse Saraj, myrdede hans Hustruer og ødelagde Byen. Derpaa overfaldt de Khanen ved Dons Munding, fældede ham selv og bibragte den gyldne Horde et Nederlag, hvorfra denikke mere rejste sig (1481). Med Tatarerne paa Krim stod Ivan i et venskabeligt Forhold, og de understøttede ham i en Krig, som han i Slutningen af sin Regering (1500—1503) førte mod Lithauen. Krigen faldt heldig ud for Rusland, som ved Freden vandt en Udvidelse af sine Grænser mod Vest.

Uden at være nogen Kriger havde Ivan den 3dje hævet Rusland til en betydelig Magt, og skjønt han var en ivrig Tilhænger af den græsk-orthodoxe Kirke, aabnede han dog Forbindelser med den forhadte latinske Verden og tog mange Udlændinge i sin Tjeneste, navnlig Bygmestere, Kanon- og Klokkestøbere, Møntmestere, Bjærgmænd og Læger. Hans Søn Vassili den 3dje Ivanovits (1505—1533) regerede i sin Faders Aand.

Ivan den 4de Vassiljevits (1533—1584) var ved sin Faders Død kun 3 Aar gammel, og Bojarernes Raad, som bestod af 20 Fyrster og andre Herrer, regerede i hans Mindreaarighed paa en vilkaarlig og grusom Maade. Den unge Fyrste var vel begavet, men blev fordærvet af de raa Herrer, som med Fornøjelse saa ham pine Dyr og ride Kvinder og Oldinge over Ende. I sit 17de Aar lod han sig krone til Car, og efter at de skjønneste adelige Jomfruer fra hele Landet vare fremstillede for ham, valgte han den elskværdige Anastasia Romanovna af den Slægt, som senere besteg Tronen, til sin Hustru. Hans vilde Lidenskabelighed blev dog først overvundet ved de stærke Indtryk, han nogle Maaneder efter modtog. En frygtelig Ildebrand havde lagt Moskva i Aske, 1700 Mennesker omkom i Flammerne, det rasende Folk gjorde Opstand og myrdede en af Carens Morbrødre. Midt under Oprøret traadte en Munk af et vildt asketisk Ydre ved Navn Sylvester frem for den unge Fyrste og foreholdt ham i begejstrede Ord hans Synder. Ivan blev dybt rystet, og fra nu af (1547) begyndte den gode Tid i hans Regering, i hvilken foruden Sylvester den ædle unge Alexej Adashevøvede en gavnlig Indflydelse. i en Tale til Folket udtalte den unge Czar: «De Undertrykkelser, den Haan og Skade, som I og Eders Gods i min hjælpeløse Barndomstid have været prisgivne af Bojarerne og Stormændene, er det umuligt at gjøre usket; men for Fremtiden lover jeg at yde Eder Ret og Beskyttelse, hvor I lide Uret.»

I 13 Aar holdt Ivan sit Løfte: en ny Lovbog udvidede den allerede af Ivan den 3dje givne Lov, en Kirkeforsamling i Moskva søgte at raade Bod paa Præsters og Munkes Usædelighed og Uvidenhed, der indkaldtes fremmede Haandværkere, Læger, ja endog Retslærde og Theologer, som skulde undervise de unge Russere i Latin og «gode Sæder.» Da Englænderne havde fundet Søvejen til det hvide Hav (1553), aabnedes der Handelsforbindelser med dem og tilstodes dem flere Lettelser og Forrettigheder. Fra 1547 til 1552 blev der foretaget en Række Tog mod Kasan; de hedenske Tsheremisser, Mordviner og Tshuvasher, finske Stammer i Volgalandet, som hidtil havde været de kasanske Tatarers Undersaatter, blev underkastede Ruslands Herredømme, og endelig blev Kasan erobret efter en heltemodig Modstand. Langt lettere var Erobringen af Astrakan, som efter den gyldne Hordes Fald var blevet Sædet for egne Khaner, men var blevet svækket ved Kampe med sine Naboer, de krimske og nogajiske Tatarer og de donske Kosakker. Medens Kasans Erobring havde kostet meget Blod, faldt Astrakan uden Modstand (1554). De tsherkessiske Bjærgfolk gav sig frivillig under Ruslands Overherredømme, og Ivan havde nu udvidet sit Rige til Kaukasus og det kaspiske Hav.

Samtlige Forfattere skildre Ivan den 4de som et Mønster paa en vis og gudfrygtig Hersker; men med Aaret 1560 indtraadte der en sørgelig Forandring, som gav ham Tilnavnet «den frygtelige». Den onde Natur, som havde vist sig i hans Barndom, traadte frem,og en sygelig Mistænksomhed beherskede ham. Han var bleven ked af den moralske Tvang, som hans gode Raadgivere øvede paa ham, og Øretudere forestillede ham, at det ikke var «den store og vise Car» værdigt at modtage deres frimodige Formaninger. Allerede i Foraaret 1560 ytrede Ivans Kulde imod Sylvester og Adashev sig saa aabenbart, at de holdt det for raadeligt at fjærne sig fra Hoffet. Sylvester trak

sig tilbage til et ensomt Kloster, Adashev gik som Hærfører til Livland, hvor Rusland den Gang søgte at faa Magten under Ridderordenens Opløsning. Deres Fjender sagde derpaa til Caren: «nu er du først en virkelig Selvhersker»; men de frygtede for, at de to ædle Mænd kunde gjenvinde hans Tillid, og da Anastasia et halvt Aar efter døde, beskyldte de dem for at have ryddet hende af Vejen ved Trolddom. Uhørte bleve de dømte skyldige: Sylvester blev forvist til et Kloster paa en øde Ø i det hvide Hav, Adashev døde i Fængslet. Fra nu af blev Ivans Grusomhed stadig større: han vilde knække enhver ved selvstændig Formue og egen Grundejendom af Caren uafhængig Magt, saa at alt kom til at afhænge af Herskerens Naade. Enhver Mistanke om en Afvigelse fra Carens personlige Mening blev regnet for en Forbrydelse, og med den forfærdeligste Grusomhed forbandt sig en ubegrænset Vellyst.

Næsten utrolige Rædsler fyldte de sidste 24 Aar af Ivans Regering, og Russernes Taalmodighed kjendte ingen Grænser; thi de ansaa Carens Herredømme for Guds Herredømme og holdt enhver Modsigelse for utilladelig. Bojarerne viste den dybeste Underdanighed mod «den hellige» Hersker, og da Ivan uden al Anledning skar et Øre af en høj Embedsmand, takkede denne smilende for den naadige Spøg. Kun Novgorods Undergang maa endnu omtales. Den blotte Erindring om dets fordums Frihed syntes Ivan strafværdig, og han tog derfor Anledning af et falsk Brev,som var smeddet af en i Novgorod straffet Landstryger, til at fælde Straffedommen over den ulykkelige By. Allerede paa Vejen fra Moskva hjemsøgte han uden nogen Anledning Tver med Plyndring og Tusenders Mord og lod sine Soldater myrde enhver, de traf paa. I Januar 1570 rykkede den forfærdelige ind i Novgorod. Efter en almindelig Plyndring lod han daglig 500 til 1000 af Indbyggerne stille for sin Domstol, pine og dræbe, for Størstedelen ved at drukne dem i Floden, ikke blot Mænd, men ogsaa Kvinder og Børn. Dette Myrderi varede i 5 Uger. Til de faa, der blev tilbage, holdt han en Tale, hvori han sagde: «I Mænd af Novgorod, som endnu ere i Live, beder til Herren for vort gudfrygtige Herredømme og de kristelige Krigere, at vi maa overvinde alle vore Fjender, synlige og usynlige! Gud dømme Eders Ærkebiskop og hans forræderske Raadgivere! Over deres Hoveder komme det Blod, som her er udgydt!»

Vi skulle ikke opholde os ved Ivans gjentagne Krige med de vestlige Naboer, Sverige og Polen-Lithauen, da de ikke førte til nogen Udvidelse af Rusland; men desto mærkeligere er Vestsibiriens Erhvervelse i de sidste Aar af Carens Regering. Den udgik ikke fra Ivan selv, men fra 3 Kjøbmænd af Familien Stroganov, som havde opdyrket de øde Egne vest for Uralbjærgene og vundet store Rigdomme. De holdt en egen Hær og skrev 1579 til nogle af de donske Kosakkers Høvdinger, blandt dem den tapre Jermak Timofejev, der var dømt fra Livet af Caren paa Grund af sine Røverier, at de skulde opgive deres en kristen Kriger uværdige Haandværk og hjælpe dem med at forsvare Kristenhedens østlige Grænser. Kosakkerne modtog Tilbudet, og efter at de havde slaaet de sibiriske Stammer, som havde gjort Indfald i Stroganov'ernes Besiddelser, besluttede de dristige Kjøbmænd at foretage et Felttog modSibirien. Foruden de 500 Kosakker under Jermak Timofejev tog de 300 fra de nogajiske Tatarer løskjøbte Fanger i deres Tjeneste, og med denne lille Hær drog Jermak over Uralbjærgene (1581). Da dette kom til Carens Kundskab, forbod han Toget; men et glimrende Udfald af det egenmægtige Foretagende forvandlede snart hans Vrede til Naade. De sibiriske Tatarer, som manglede Skydevaaben, blev uagtet deres store Overmagt slaaede ved Floderne Tobol og Irtish, og Sibirien indtil Ob blev erobret. Jermak sendte Caren det Budskab, «at hans stakkels dødsdømte Kosakker i Kristi og den store Cars Navn havde forenet et stort Rige med Rusland og vare rede til, som det behagede ham og Gud, enten at falde i nye hæderlige Kampe eller at dø paa Retterstedet.» Fuld af Glæde gav Ivan Kosakkerne fuld Amnesti og bød Jermak at styre det erobrede Land; men de tapre Krigere vare imidlertid svundne ind til et ringe Antal, og til sidst omkom Jermak ved et Overfald af Tatarerne (1584). Under den følgende Regering blev Vestsibirien for anden Gang erobret, og dets nye Hovedstad Tobolsk blev grundet (1587).

Feodor Ivanovits (1584—1598) var den sidste Car af det gamle varægiske Herskerhus. Den legemlig og endnu mere aandelig svage Fyrste beherskedes af sin Svoger Boris Godunov, en klog og ærgjerrig Mand af tatarisk Herkomst, som ikke gøs tilbage for noget Middel, der kunde bane ham Vej til Tronen. Da Feodors yngre Broder Dimitri blev myrdet, tvivlede derfor ingen om, at Boris havde været Ophavsmanden. Dernæst søgte Boris at vinde Gejstlighedens og Adelens Gunst. Metropoliten af Moskva blev udnævnt til Patriark, flere Biskopper til

Metropoliter og Ærkebiskopper. I det Dokument, som blev udstedt om den russiske Kirkes nye Organisation greb man Lejligheden til endnu skarpere end før at udtale Adskillelsen fra Romerkirken: Paven blev deri betegnetsom «den vesterlandske Kirkes Løgnefyrste». Faa Aar efter gjorde en i Feodors Navn udstedt Forordning de russiske Bønder til stavnsbundne Livegne. Da Retten til at flytte udgjorde de iøvrigt saa godt som retsløse Bønders eneste Beskyttelse, gjorde Stavnsbaandet dem nu til fuldstændige Slaver.

Efter Feodors Død hyldedes hans Enke Irinia, til hvem han havde overdraget Tronfølgen; men hun nedlagde strax Kronen og gik i Kloster. Biskopper, Bojarer, Fyrster og Kjøbmænd fra Stæderne tryglede da hendes Broder om at overtage eller rettere ved blive at føre Regeringen; men i Begyndelsen lod han som fordum Tiberius, som om han ikke vilde modtage Kronen. Endelig fandt han sig i «Guds Vilje», efter at Patriarken havde foreholdt ham det som en Pligt. Men uagtet Folket knælende havde bedt Boris om at overtage Regeringen, var han dog ingenlunde vel lidt. Fuld af Mistænksomhed forfulgte han Stormænd, der syntes ham farlige, som den afdøde Car Feodors Fættere, Romanov'erne: den ældste af dem blev under Navnet Filaret indespærret i et Kloster. Men mest Modstand vakte han ved sine Forsøg paa at indføre evropæisk Civilisation i Rusland. Han tillod Hanseaterne at aabne Kontorer i Moskva og Novgorod og begunstigede tyske Haandværkere, der vare bortslæbte som Fanger fra livlandske Byer og levede i Moskvas tyske Forstad (Slobode); men mest opbragte han «alle Stænder» imod sig ved strængt at forfølge Drikfældighed og lukke Brændevinsboderne. Dertil kom, at en forfærdelig Misvæxt og Hungersnød fremkaldte en almindelig Ophidselse og Fortvivlelse.

Under disse Omstændigheder optraadte en polsk Bedrager, der udgav sig for den myrdede Prins Dimitri (den falske Demetrius), alle strømmede til ham, Boris Godunov døde pludselig (1605), hvori Folket saae en Himlens Straf, og hans Enke og Søn blev kvalte. Ledsaget af polske Lansenerer og Jesuiterholdt den falske Demetrius et prægtigt Indtog i Moskva; men da han med overmodig Frækhed haanede alt Russisk, og de talrige Polakker, der strømmede til Moskva, øvede tøjlesløse Voldsgjerninger, udbrød der en almindelig Opstand, og en Mængde Polakker, blandt dem den falske Demetrius, men ogsaa flere andre fremmede, blev myrdede. Rusland kom derpaa i den forfærdeligste Forvirring: en indfødt Fyrste blev vel valgt til Car, men maatte kæmpe mod to nye falske Demetrier og en polsk Kongesøn, og den sidste blev til sidst Herre i Moskva, medens Svenskerne og Polakkerne tilrev sig store Stykker af Riget. Da rejste Folket sig endelig i Aaret 1612 fra den dybe Forsmædelse.

En Mand af ringe Herkomst, Kosma Minin, kaldte Indbyggerne i Nishnij-Novgorod til Kamp for Fædrelandet og valgte den tapre Fyrst Posharsky til Hærfører; selv kaldte han sig «det hele moskovitiske Riges udkaarne Mand». Fra alle Sider strømmede Tropper til ham, og Polakkerne i Moskva maatte overgive sig. Derpaa samledes udvalgte Gejstlige, Bojarer, Bojarsønner og Borgere i Moskva og valgte den 17-aarige Michael Feodorevits Romanov, en Søn af Filaret, til «Car og Selvhersker over alle Russere» (1613). De indre Uroligheder dæmpedes, og den blinde Underdanighed mod Eneherskerens Almagt vendte tilbage. Men lige overfor de vestlige Nabomagter maatte Michael finde sig i store Afstaaelser. Sverige tilbagegav ved Freden i Stolbova 1617 sine øvrige Erobringer, men beholdt Ingermanland, hvorved Rusland udelukkedes fra Forbindelsen med Østersøen, og Aaret efter maatte Caren til Polen afstaa store Landstrækninger, bl. a. Smolensk. Derimod udvidede Russerne deres Besiddelser i Sibirien, hvor Kosakkerne fulgte Pelsdyrenes Spor igjennem Østsibirien.

Michael Feodorevits og hans Fader, der blevophøjet til Patriark og i Virkeligheden var Carens Medregent, stræbte at hæve Ruslands Kultur ved at indkalde fremmede Haandværkere og slutte Handelstraktater med Holland og England: over den nye Stad Arkangelsk aabnedes der, for at bruge en russisk Digters Ord, et Vindue, hvorigjennem Vesten kunde sende sine Straaler ind i Ruslands Indre. Men især søgte Caren at forbedre Ruslands Krigsvæsen: allerede Ivan den 4de havde oprettet en staaende Hær, Strelitserne (d. e. Skytterne), som i Begyndelsen havde ydet god Tjeneste, navnlig ved Belejringen af Kasan; men snart udviklede de sig i en Retning, som gav dem en uheldig Lighed med de tyrkiske Janitsharer. Michael tog nu fremmede Tropper i sin Tjeneste, og da han 1632 begyndte en ny Krig mod Polen, havde han samlet en Hær paa 30,000 Udlændinge. Denne Krig var imidlertid ikke heldig, og ved en Fred 1634 maatte Rusland anerkjende sine tidligere Afstaaelser.

Hvor lavt i det hele Ruslands Standpunkt endnu var, fremgaar af den Rejsebeskrivelse, som den gottorpske

Hertug Frederik den 3djes Udsending Adam Olearius, der i Aarene 1634—43 tre Gange besøgte Landet, har efterladt. Han skildrer Russerne som raa Barbarer, hos hvilke man ikke maatte vente at finde Ærbarhed og gode Sæder, og fremhæver navnlig den almindelige Drikfældighed blandt «gejstlige og verdslige, høje og lave, Mænd og Kvinder, unge og gamle». «Slaver og Livegne,» skriver Olearius, «ere de allesammen. Deres slaviske Sindelag viser sig ogsaa i den Maade, hvorpaa de ydmyge sig for en fornem Mand: de bøje deres Hoved dybt, ja indtil Jorden, eller kaste sig for hans Fødder, ligesom de pleje at takke for Slag og Straffe. Alle Undersaatter af høj eller ringe Stand kalde sig Carens Slaver og Livegne; men de store Herrer have igjen deres Slaver og Livegne, Tjenere og Bønder.» Olearius fortæller, atder, medens han var i Moskva, ikke gik nogen Nat, uden at man om Morgenen fandt flere døde paa Gaderne.

Under Alexej Michaelovits (1645—1676) viste Rusland sig for første Gang overlegent over Polen, som paa denne Tid blev til en tøjlesløs Adelsrepublik med en Skyggekonge i Spidsen, hvor et enkelt Landbuds Veto kunde omstyrte Rigsdagens Beslutninger og gjøre enhver ordnet Regering umulig. Kosakkerne i Ukraine, hvem den polske Rigsdag imod alle tidligere Forsikringer vilde berøve deres Friheder og behandle som livegne Bønder, gav sig under Carens Overherredømme mod Løfte om Selvstyre, Skattefrihed og Ret til at vælge deres Hetman og øvrige Officerer; Kosakkerne skulde stedse holde 60,000 Ryttere paa egen Bekostning; kun naar de gjorde Krigstjeneste udenfor Lilleruslands Grænser, skulde de have Sold (1654). Følgen af denne Overenskomst var en Krig mellem Rusland og Polen. Russerne erobrede Smolensk og store Stykker af Lithauen; men da den svenske Konge Karl Gustav angreb Polen fra den anden Side, kom der Strid imellem begge Erobrerne, og Rusland fik nu ogsaa Krig med Sverige. Ved Freden i Kardis (1661) fornyedes Stolbova-Fredens Bestemmelser; men mod Polen var man heldigere, og ved Freden 1667 beholdt Rusland Smolensk og hele Landet øst for Dnjepr med Overherredømme over Kosakkerne i Ukraine.

I disse hvide- og lillerussiske Egne, som i over 300 Aar havde staaet under Lithauen og Polen, stod Beboerne paa et højere Kulturtrin end Storerusserne. Medens man i de storrussiske Skoler kun lærte at læse og skrive, havde der her dannet sig højere Læreanstalter, navnlig i Kijev, hvis Lærere tildels havde studeret i Krakov og ved andre evropæiske Universiteter. Denne sydrussiske literære Bevægelse fik nu en ikke ringe Betydning for StorruslandsKultur, idet akademisk dannede Theologer fra Kijev blev Lærere for de højere Klassers Ungdom, saaledes ogsaa for Car Alexejs Børn af første Ægteskab. Alexej var ikke uimodtagelig for højere Dannelse, og ligesom hans Fader var han i det hele en mild Regent.

Imidlertid plagedes Rusland dog ogsaa under hans Regering af indre Uroligheder. Finansnøden under Krigen havde bragt Caren til at slaa slet Mønt, og Falskmøntneri havde grebet om sig. De høje Kornpriser og den store Nød havde gjort de lavere Klasser fortvivlede, og da man nu lod de store Forbrydere slippe, men straffede de smaa strængt, udbrød der 1662 en voldsom Opstand i Moskva, hvor Folket forlangte de mest forhadte Bojarer udleverede. Opstanden blev dæmpet med stor Grusomhed: i det hele vare i de sidste Aar over 7000 Mennesker blevne henrettede, over 15,000 lemlæstede, berøvede deres Ejendom eller forviste paa Grund af Forbrydelser, der vare foranledigede ved det slette Pengevæsen.

Ulykker af langt større Omfang voldte et Oprør af de donske Kosakker under Bedrageren Stenka Rasin, som vilde hævne en Dødsdom, der var fældet over hans Broder, fordi han mod Hærførerens Befaling havde forladt den russiske Lejr. Ved Svig bemægtigede Stenka Rasin sig Astrakan (1670) og snart hele Volgalandet, hvor han havde bildt Folket ind, at to prægtig smykkede Baade medførte en afsat Patriark og Carens ældste Søn, der kort i Forvejen var død, men efter Stenkas Sigende var flygtet til ham. De vilde Skarer fik Tilløb af gammeltroende (Raskolniker), en fanatisk Sekt, der havde dannet sig i Modsætning til et forbedret Ritual, og af Bønder, som myrdede deres Herrer, og kun med stor Møje blev Oprøret dæmpet. Til sidst blev Stenka selv fanget og henrettet; men over 100,000 Mennesker vare omkomne i Krigen, foruden de mange Tusender, som blev henrettede.Alexejs ældste Søn, den svagelige Feodor, som kun regerede i 6 Aar (1676—1682), gjorde sig fortjent af Rusland ved at udstede den Forordning, at høje Embeder herefter aldrig skulde tildeles nogen paa Grund af deres Rang og Herkomst, men skulde erhverves ved egne Fortjenester. Ophavsmanden til denne Forordning, som berøvede gamle Slægter enhver Forret, var den unge Cars Raadgiver, Fyrst Vassili Golizyn, en dannet Mand, der nærede

stor Forkjærlighed for den vestevropæiske Civilisation. Efter Feodor Alexievits's Død sammenkaldte Patriarken og Bojarerne i Moskva en Folkeforsamling, som efter deres Forslag valgte hans tiaarige Halvbroder Peter til Car med Forbigaaelse af hans Helbroder, den aandssvage og halvblinde Ivan. Men Strelitserne, som vare misfornøjede med flere af deres Officerer, gjorde Oprør mod den svage Regering og myrdede mange forhadte Embedsmænd. Oprøret blev benyttet af Alexejs Datter af første Ægteskab, den begavede og herskesyge Sofia, som blev Regentinde, medens Ivan og Peter begge skulde være Carer. Sofia, som snart antog Titelen «Selvherskerinde over hele Rusland», støttede sig navnlig paa Fyrst Golizyn; men de af dem paatænkte Reformer hindredes af Kampe mod indre Uroligheder og mod de krimske Tatarer. De indre Uroligheder, som udgik dels fra de ustyrlige Strelitser, dels fra Raskolnikerne, dæmpedes med Strænghed, og nogle af Hovedmændene blev henrettede. Mod Tatarerne, der endnu ofte plagede Rusland med røverske Indfald, blev der foretaget to Felttog; men de fik et uheldigt Udfald, og herved svækkedes Sofias og Golizyns Anseelse.

Imidlertid voxede Car Peter op i en Landsby ikke langt fra Moskva, hvor han dannede en lille Krigerskare af «Legekammerater», og efterhaanden fik hans Hof Betydning lige overfor Sofias Hof i Moskva. I Aaret 1689 kom det til et Brud imellemde to Hoffer, og Peters Parti fik snart Overhaanden, især efter at de talrige Udlændinge, der befandt sig i Hæren, havde sluttet sig til det. Sofia blev indespærret i et Kloster, Golizyn blev forvist til Ishavets Kyst, og flere andre af Regentindens Tilhængere blev henrettede. Den Udlænding, som fik størst Indflydelse paa den unge Car, var Patrik Gordon, en 54-aarig Skotlænder af det stuartske Parti, som havde vundet stor Anseelse ved lang Krigstjeneste. 18 Aar yngre var Genferen Lefort, der blev Peters personlige Ven: uden Hensyn til den gammelrussiske Etikette besøgte Caren dem begge og deltog i Livet i den tyske Forstad, der gav ham Smag for vestevropæisk Levevis. Samtidig gav dog hans raa sanselige Natur sig Luft i vilde Drikkelag. I sit Samkvem med Gordon søgte Peter at sætte sig ind i Krigsvæsenet; men endnu større Interesse viste han for Søvæsenet og Skibsbyggeriet, som han især lagde sig efter i Arkangelsk, hvorhen han gjorde Rejser i Aarene 1693 og 1694.

I Aaret 1696 erobrede Peter Asov, hvorved han aabnede Rusland Adgangen til det sorte Hav; først 4 Aar efter sluttedes Freden med Sultanen, som afstod den vigtige Fæstning. Efter Toget til Asov foretog Peter sin berømte Rejse til Vestevropa (1697—98), paa hvilken han især lagde sig efter Skibsbyggeriet i Holland. Det blev af stor Betydning for Ruslands Udvikling, at Caren ikke blot ved Selvsyn og personlig Deltagelse gjorde sig bekjendt med Vestens praktiske Forhold, men ogsaa lod over 200 af sine Undersaatter deltage i Rejsen, ligesom han ogsaa ellers sendte unge Russere til Udlandet for at uddannes. Denne Beundring for Udlandets Fortrin vakte imidlertid stort Anstød i Rusland, og kort før end Peter, som ved sin Broders Død ogsaa af Navn var bleven Enehersker, 1697 tiltraadte sin Rejse, opdagedes en Sammensværgelse, hvis Hovedmænd blevhenrettede. Farligere var et Oprør af Strelitserne, som især ophidsedes af Gejstligheden og for en stor Del vare gammeltroende. Peter vendte hurtig tilbage fra Vestevropa; men inden hans Hjemkomst var Oprøret allerede dæmpet af General Gordon. Peter var forfærdelig opbragt, og Straffenes Rædsler overgik endog, hvad man var vant til i Rusland, 1000 Strelitser foruden nogle andre i Oprøret indviklede Mænd blev henrettede og Strelitsernes Korps opløstes.

Fra 1720 til 1721 førtes den store nordiske Krig med Sverige. I Begyndelsen kunde de uøvede og slet anførte Russere ikke holde Stand imod de svenske Krigere, og Karl den 12te vandt en let Sejr ved Narva over sine talrige Fjender; men medens den unge Heltekonge spildte sine Kræfter paa unyttige Kampe i Polen, erobrede Russerne næsten hele Ingermanland, Estland og Livland, og da Karl endelig vendte sig imod Rusland, styrtede han sig selv i Undergang ved sit uheldige Tog til Ukraine. Da han efter Slaget ved Poltava (1709) var flygtet til Tyrkiet, lykkedes det ham at ophidse Sultanen til en Krig mod Rusland. I Aaret 1711 blev Peter i Moldau indesluttet af en overlegen tyrkisk Styrke, men fik ved at bestikke Storvesiren udvirket en Fred, ved hvilken han slap med at afstaa Asov (1711). Hospodaren i Moldau, Fyrst Dimitri Kantemir, som havde sluttet sig til Russerne, maatte flygte, men fik en anselig Stilling i Rusland, hvor hans Søn, Fyrst Antioch Kantemir, blev den første Forfatter, der grundlagde en verdslig national-russisk Skjønliteratur. Moldau blev hærjet af Tyrkerne, men den Forbindelse, som Peter havde indgaaet med Sultanens kristne Undersaatter, fik varig Betydning. I et Mindeskrift, som ved Krigens Begyndelse havde fremstillet Ruslands Forhold til Porten, kundgjorde Caren for første Gang højtidelig,

at han følte sig som naturlig Beskytter af sine Trosfæller paa den græske Halvø.Paa Krigens senere Gang skulle vi her ikke indlade os; men blot lægge Mærke til, at Peter fremfor alt lagde Vægt paa at bevare sin Stilling ved den finske Bugt, hvorhen han havde forlagt sit Riges Tyngdepunkt ved at grundlægge sin nye Hovedstad St. Petersborg (1703). Ved Freden i Nystad (1721) beholdt han da ogsaa Ingermanland, Estland, Livland og Viborg Len i Finland. Fredens Kundgjørelse i St. Petersborg blev fejret ved store Fester. Paa en Maskerade, som varede i flere Dage, var Peter overgiven og lystig som et Barn: han dansede paa Borde og sang Viser. Det under Krigen indstiftede Senat bad ham om at antage Kejsertitlen og Tilnavnet «den Store.« Den begavede Taler og Reformven Biskop Feofan Prokopovits holdt en Festprædiken, hvori han skildrede, hvorledes Folket fra Uvidenhedens Mørke havde hævet sig til «Verdensberømmelsens Theater» og indtaget Plads imellem «de politiske Folk.»

Det gamle Moskovien var blevet til det nye Rusland. Den store Forandring var gjennemført paa en haard og vilkaarlig Maade ved en Revolution fra oven: Peter den Store var overbevist om Nødvendigheden af, at Folket maatte tvinges til sin egen Fordel. Modstanden drev ham til yderlige Forholdsregler, og hans Arbejde var en stadig, ofte fortvivlet Kamp mod Reaktionen. Begyndelsen skete strax efter Carens Hjemkomst fra hans store Rejse til Udlandet og drejede sig først om det rent ydre: Haaret og Dragten. Da de, der vilde lykønske ham, paa russisk Vis knælede for ham, løftede han dem venlig op, men greb med det samme en Sax og afklippede deres Skæg. I de højere Kredse forsvandt Skæggene; dog tillod en Forordning af 1705 at bære Skæg imod at betale en Sum af 30—100 Rubler. Allerede 1700 paabød en Forordning udenlandsk Klædedragt. De før som Slavinder behandlede Kvinder fik en friere Stilling, og i det hele søgte Peter at fjærne alt orientalsk Væsen.Bojarernes gamle Raad havde mistet al Betydning; men 1711 indstiftedes et Senat paa 9 Medlemmer med udstrakt Myndighed. Da dets Forretninger blev aldeles overvældende, oprettedes senere 9 Kollegier for de enkelte Anliggender. Peter arbejdede med rastløs Iver paa at forbedre Styrelsen og Retsvæsenet; men skjønt han med jærnhaard Strænghed straffede bestikkelige Embedsmænd og uretfærdige Dommere, ja endog truede sin Yndling Menshikov med Dødsstraf, hvis han ikke forandrede sin Opførsel, lykkedes det ham ikke at udrydde de gængse Misbrug. I Analogi med de andre Regeringskollegier indsattes 1721 en Synode, som fik Overbestyrelsen af den russiske Kirke, efter at Patriarkens Plads allerede i længere Tid havde været ubesat.

Peter den Store var to Gange gift: i sin første Ungdom med Eudoxia Lapuchin, senere med Katharina, en simpel Livlænderinde, der var kommen i Menshikovs Tjeneste. Eudoxia var bleven forskudt og indespærret i et Kloster; hendes Søn Alexej blev slet opdraget og levede i Moskva i en Kreds af Slægtninge og andre mod Peter og hans Reformer ilde stemte Adelsmænd og Gejstlige. Medens Faderen var i uafbrudt Virksomhed for sine store Planer og praktiske Formaal, fordybede Alexej sig i Helgenhistorier og theologiske Undersøgelser. Mod Deltagelse i Forretninger nærede han ligefrem Afsky, og oven i Kjøbet var han drikfældig. Til en saadan Efterfølger skulde Peter den Store betro hele sin møjsommelig opførte Bygning! Til en aaben Opposition manglede Alexej Aand og Mod, men til sine Fortrolige ytrede han, at han efter Faderens Død vilde omstyrte hans Værk. Imidlertid lod Peter ham dog ægte en tysk Prinsesse, som ogsaa fødte ham en Søn, men faa Dage efter døde (1715). Kort efter fødte ogsaa Katharina en Søn, og Peter havde nu besluttet at udelukke Alexej fra Tronfølgen. Denne erklærede sigogsaa villig til at gaa i Kloster; men Peter frygtede for, at denne ufrivillige Tronfrasigelse efter hans Død vilde blive tilbagekaldt, og begyndte at tænke paa at skaffe den ulykkelige Prins ud af Verden. Medens han endnu betænkte sig herpaa, flygtede Alexej til Udlandet. Mod Løfte om Straffefrihed, vendte han imidlertid frivillig tilbage; men ligesom Peter 1698 efter sin Hjemkomst fra sin første Rejse havde fældet Strelitserne, saaledes kom han nu (1718) tilbage fra en ny Rejse til Vestevropa med den bestemte Hensigt at tilintetgjøre enhver Modstand, der stod i Vejen for hans Reformarbejdes Opretholdelse. Det var ikke saa meget den stakkels Prins, der syntes ham farlig; meget mere gjaldt det hans Tilhængere. Alexej gav strax Afkald paa sine Rettigheder, og Katharinas Søn udraabtes til Tronfølger; men den lovede Tilgivelse knyttedes nu til den Betingelse, at Alexej ikke vilde fortie nogetsomhelst med Hensyn til sine Raadgivere og Tilhængere, og nu begyndte en frygtelig Straffedom med Pinsler og Henrettelser over disse. Der fremlokkedes imidlertid ingen andre Tilstaaelser, end at man havde ønsket Carens Død, længtes efter hans Søns Tronbestigelse og udtalt sig i denne Retning i private Samtaler.

Alexej selv tilstod i Fængslet efter at have faaet 25 Knutslag, at han havde ytret for sin Skriftefader, at han ønskede sin Faders Død, hvortil denne havde svaret: «Gud vil tilgive dig; vi ønske ham alle Døden, fordi han paalægger Folket saa svære Byrder.» Derefter blev Alexej dømt til Døden; hvorledes han er død, er usikkert, sandsynligst er dog den Beretning, at han er død i Fængslet som Følge af gjentagne Knutslag.

Aaret efter døde den nye Tronfølger, og Peter udstedte nu en Forordning, som forbeholdt Kejseren Ret til for Fremtiden efter eget Tykke at udnævne sin Efterfølger; men inden han fik truffet nogen Bestemmelse, døde han i Januar 1725. Stormændene afde gamle Slægter ønskede nu at sætte Peter den Stores Sønnesøn, den 9aarige Peter Alexievits, paa Tronen og fjærne Katharina og de Mænd, der kun ved Carens Gunst og Deltagelse i hans Reformarbejde havde hævet sig til høje Stillinger. Den betydeligste af disse var Alexander Menshikov, som havde været en af Peters Legekammerater, efter Leforts Død (1699) var bleven hans bedste Ven og ved sin Handlekraft havde gjort sig uundværlig for Caren, saa at denne, der ellers saa skaanselløst havde straffet upaalidelige Embedsmænd, havde ladet ham slippe uagtet hans umættelige Havesyge. Disse Mænd ilede med at faa Katharina udraabt til Kejserinde, idet de beraabte sig paa, at Peter havde overdraget hende Regeringen ved at lade hende krone. Menshikov blev under Katharinas Regering Ruslands almægtige Herre, og da hun allerede døde 1727, haabede han ogsaa at kunne bevare sin Magt, efter at den 11aarige Peter den 2den var bleven udraabt til Kejser i Overensstemmelse med det Testament, som Katharina efter Sigende havde efterladt. I dette Testament hed det, at Regeringen skulde bestræbe sig for at faa den unge Kejser formælet med en Datter af Menshikov. Skulde Kejseren dø uden Arvinger, skulde Katharinas ældste Datter Anna, som var gift med Hertug Karl Frederik af Holsten-Gottorp, og deres Efterkommere, og efter dem Katharinas yngste Datter Elisabet være arveberettigede.

I de 4 første Maaneder af Peter den 2dens Regering øvede Menshikov et despotisk Herredømme, medens han overlod de besværligere Regeringsforretninger til Ministeren Ostermann, en tysk Præstesøn, der havde været en af Peter den Stores bedste Embedsmænd. Men Menshikov var uforsigtig nok til at opbringe den unge Kejser mod sig ved sit hensynsløse Overmod, medens Fyrsterne Dolgoruki vandt hans Gunst ved at smigre hans Lyst til Udsvævelserog vilde Jagter. Pludselig udstedte han da en Ukas, i hvilken han forkyndte, at han fra nu af personlig vilde overtage Regeringen; Menshikov blev fengslet og forvist til Sibirien, hvor han døde 2 Aar efter. Ostermann fik Styrelsen, men søgte forgjæves at paavirke den unge Kejser i god Retning. Han var i Hænderne paa Dolgoruki'erne, som flyttede Regeringssædet tilbage til Moskva og hadede St. Petersborg med hele Peter den Stores Værk. Den 14aarige Kejser blev forlovet med den 17aarige Katharina Dolgoruki; men da døde han pludselig i Januar 1730.

Næppe var Kejseren død, før end Stormændene forsamlede sig for at raadslaa om Tronfølgen. Om Katharina den 1stes Testament var der ingen Tale; men derimod valgte man Peter den Stores Broderdatter, Enkehertuginde Anna Ivanovna af Kurland. Man foreskrev hende imidlertid meget haarde Betingelser, bl. a. ikke at gifte sig og ikke at udnævne nogen Efterfølger, samt i alle vigtige Anliggender at adspørge det høje Raad, som skulde bestaa af 8 Medlemmer; endog Hæren skulde staa under dette. At Enkehertuginden vilde underskrive enhver Betingelse, kunde man vide, da hun, om hvis Tronfølge der aldeles ikke havde været Tale, kun paa denne Maade kunde vinde Herredømmet; men med Rette skrev den sachsiske Sendemand: «Naar hun først er kommen i Besiddelse af Tronen, vil hun snart anslaa andre Strænge; thi hun har den lavere Adel paa sin Side, og den begynder allerede at knurre over den Regeringsform, som Stormændene ville indføre til deres egen Fordel. De have skudt over Maalet; thi saa berettiget ogsaa det Forsøg er, at afskaffe visse i den suveræne Magt liggende Misbrug, saasom en hel Nations Afhængighed af en Yndlings Luner og Raseri, saa er den lavere Adel dog ikke uden Grund mistroisk mod Stormændenes Forehavende. Stormændene, sige de, foregive, at de ville omhugge Despotismenfra Roden af og holde den i Skranker ved et Raad af deres Midte; men ville de ikke selv bemægtige sig Rigets Tøjler, og hvo indestaar os for, at vi ikke i Stedet for én Hersker faa ligesaa mange Tyranner, som Raadet tæller Medlemmer, og at vi ikke ved deres Udsugelser endnu hundrede Gange værre blive gjorte til Slaver? Vi have ingen faste Love, til hvilke dette Regeringsraad kunde være bundet, og naar det selv laver Lovene, kan det ogsaa hvert Øjeblik bryde dem, og Rusland bliver en Røverkule.»

Det gik da ogsaa, som den indsigtsfulde Sendemand havde forudset: aldrig saa snart var Anna kommen til Moskva, før end 800 Adelsmænd og Officerer flokkede sig om Kejserinden og tilbød hende Souveræniteten. Hun modtog med Glæde Tilbudet, de indbyrdes uenige Stormænd opgav deres Forsøg paa at tilrive sig Magten, og Anna sønderrev med egen Haand den Forsikring, hun havde afgivet før sin Afrejse fra Kurland. Dolgoruki'erne blev forviste og berøvede det store Bytte, de havde tilranet sig; Annas Yndling, Kurlænderen Biron, blev Ruslands Behersker; Styrelsen blev overdraget til et Gehejme Kabinets-Konseil paa 3 Medlemmer, blandt hvilke Ostermann blev den ene raadende; Senatet fik ingen Betydning. Residensen flyttedes igjen til St. Petersborg, og hele den udøvende Magt kom i Hænderne paa Tyskere. Blandt disse var Feltmarskalk Münnich, som udmærkede sig i de to Krige, der blev førte under Annas Regering: den polske Tronfølgekrig (1733—35) og en Krig mod Tyrkerne (1736—39). I den første satte russiske Tropper August den 3dje af Sachsen paa Tronen, og Polen var fra nu af aldeles afhængigt af Rusland. I Tyrkekrigen havde Russerne stor Fremgang; men ved Freden i Belgrad beholdt de af deres Erobringer kun Asov med sløjfede Fæstningsværker.

Biron, som imidlertid havde ladet sig vælge til Hertug af Kurland, havde gjort sig almindeligforhadt ved sin despotiske Regering, men havde ikke kunnet forhindre, at Kejserinden bestemte sin Søsterdatter Anna til sin Tronarving og giftede hende med den svage Hertug Anton Ulrik af Braunschweig. I dette Ægteskab var der netop født en Søn Ivan, da Anna Ivanovna døde i Oktober 1740, og det spæde Barn blev nu udraabt til Kejser, ikke under sin Moders, men under Birons Formynderskab. Men allerede 3 Uger efter blev Biron styrtet af Münnich, og Hertuginde Anna blev Regentinde. Biron blev forvist til Sibirien, og Münnich blev Førsteminister; men heller ikke han beholdt Magten mere end et Par Maaneder, og Splid imellem Ministrene indbyrdes og imellem Regentinden og hendes Mand berøvede Regeringen, der desuden hadedes som fremmed, al Anseelse. Mere populær var derimod Peter den Stores Datter Elisabet, som hidtil havde ført et usædeligt Liv i Omgang med simple Folk og var bleven behandlet paa en foragtelig Maade af Regentinden. Da denne var østerrigsk-sindet, men Frankrig stod i Begreb med at paaføre Østerrig Krig, havde den franske Sendemand forsynet Elisabets Livlæge Lestocq med Penge til at vinde Prinsessen Tilhængere, og bevæget af Lestocq begav hun, der var altfor lad til af egen Drift at stræbe efter Kronen, sig i Natten den 5te—6te December 1741 til en Kaserne, hvor 200 Soldater strax sluttede sig til hende. Ledsaget af dem fængslede hun Regentinden med hendes Mand og Søn, Münnich, Ostermann og nogle andre, især Ikke-Russere, uden at møde mindste Modstand, og om Morgenen blev hun udraabt til Kejserinde. Den 1 1/2 Aar gamle Kejser blev adskilt fra sine Forældre og indespærret i et Fængsel; Forældrene forvistes til en øde Egn ved det hvide Hav.

I 20 Aar var det store Rige derefter givet til Pris for en letfærdig Kvindes Luner, og Styrelsen blev selvfølgelig saa slet som muligt. De to dygtigeMinistre: Ostermann og Münnich tillige med de andre, som de nye Magthavere vilde skille sig af med, blev dømte fra Livet, men benaadede paa Retterstedet og sendte til Sibirien. Elisabet roste sig af, at hun ikke fældede Dødsdomme; men paa en blot Angivelse af et misbilligende Ord om hendes Levevis blev Mænd og Kvinder ofte pidskede, ja Tungen blev revet ud af Halsen paa dem. Den betydeligste Statsmand under Elisabets Regering var Bestushev; men han var en samvittighedsløs Intrigant, som søgte at sikre sig ved at faa Kejserinden hemmelig gift med en af hendes Elskere, en simpel Kosak, der blev Greve og Ridder af de højeste Ordener, medens alle de Soldater, som først havde sluttet sig til hende, med største Frækhed kunde optræde som Herrer. Til Tronfølger valgte Elisabet sin Søstersøn Karl Peter Ulrik af Holsten-Gottorp og giftede denne jammerlige Prins med den højt begavede Katharina af Anhalt-Zerbst. Sin Interesse for det gottorpske Hus viste hun ogsaa ved at skaffe Biskoppen af Lübeck, Adolf Frederik, af Gottorpernes yngre Linie, Tronfølgen i Sverige, idet hun under denne Betingelse lod Svenskerne, der letsindigt havde begyndt en Krig med Rusland, slippe med Afstaaelsen af et lille Stykke af Finland. Til Deltagelse i Syvaarskrigen blev hun nærmest tilskyndet af sit Had mod Frederik den 2den, der havde omtalt hende paa en spottende Maade.

Ved Elisabets Død i Januar 1762 besteg Karl Peter Ulrik Tronen under Navnet Peter den 3dje. Hans første Regeringshandlinger syntes at betegne et stort Fremskridt: 20,000 forviste blev kaldte tilbage fra Sibirien, bl. a. de gamle Dødsfjender Münnich og Biron (Ostermann var død i Landflygtigheden), Torturen blev afskaffet, Handelsmonopoler ophævedes o. s. v. Men snart vakte Peter almindelig Harme ved den Brutalitet, han viste mod

anseteEmbedsmænd og særlig mod Kejserinden, ved sin Foragt mod russiske Sæder og Skikke, ja endog mod den russiske Kirke, som havde befundet sig vel under Elisabets Regering, men nu blev truet med Reformer og Inddragelse af dens store Godser, ved sin Forkjærlighed for alt Tysk, især for sine gottorpske Slægtninge, ved Indførelsen af preussisk Exercits, som han endog tvang fornemme gamle Mænd til at deltage i, og i det hele ved sin uværdige drengeagtige Optræden. Den pludselige Overgang fra Krig med Preussen til Forbund med den af Peter forgudede Frederik den 2den og Tilbagegivelsen af alle Erobringer maatte være i høj Grad stødende for den russiske Nationalfølelse, ligesom Planen til en Krig mod Danmark i gottorpsk Interesse var meget upopulær. Medens Peter saaledes foretog det ene ukloge Skridt efter det andet, havde Katharina allerede længe bestræbt sig for at vinde Russernes Kjærlighed, og da hun nu saae sig selv truet, satte hun i Juli 1762 den Revolution i Værk, som med Lethed gjorde hende til Ruslands Herskerinde. Faa Dage efter sin Afsættelse blev Peter den 3dje myrdet i Fængslet af nogle Officerer under Anførsel af Alexej Orlov, en Broder til Katharinas Elsker Gregorius Orlov, uden at dog Kejserinden synes at have haft nogen Del i Mordet. Med endnu mindre Ret har man beskyldt hende for at have foranstaltet den unge Kejser Ivans Mord. Fra sin spæde Barndom var denne i over 20 Aar holdt indespærret i et Statsfængsel, og hans Fangevogtere havde faaet Instruktion om, at de skulde dræbe den ulykkelige, som var svækket paa Sjæl og Legeme, hvis der skulde blive gjort Forsøg paa at befrie ham. Da nu et Par Officerer med deres Mandskab i Aaret 1764 gjorde et Angreb paa Fængslet, blev han dræbt af sine Vogtere.

Siden Peter den Stores Død havde 4 Kvinder hersket over Rusland; men ingen af dem havde væreti Besiddelse af nogen Dygtighed, og den fjerde havde været et simpelt Fruentimmer af den laveste Slags; men nu havde Rusland faaet en Herskerinde, som ved Aand og Kraft ragede højt op over almindelige Kvinder og ikke lod sin Svaghed for smukke og elskværdige Mænd faa nogen Indflydelse paa Statsstyrelsen. Efter at hun i en Række af Aar havde været smeddet sammen med en Mand, for hvem hun ikke kunde nære nogen anden Følelse end Foragt, og havde maattet ydmyge sig for den mistænksomme Kejserinde Elisabet, saae hun sig pludselig i Besiddelse af en uindskrænket Magt. Men hun benyttede den med en i Rusland ukjendt Mildhed og vandt ved sin Elskværdighed sine Omgivelsers Hjærter. Begejstret for den franske Filosofis humane Grundsætninger stillede hun sig den Opgave, at gjøre dem gjældende i den russiske Lovgivning og at udbrede Oplysning gjennem offentligt Undervisnings- og Opdragelsesvæsen. For en Lovkommission, sammensat af talrige Repræsentanter for alle Stænder, der sammenkaldtes 1767, tryktes en udførlig Instrux, der for største Delen var forfattet af Kejserinden selv; men den praktiske Udførelse af disse liberale Ideer stødte paa saa mange Vanskeligheder, at Katharinas Interesse for denne Sag snart kølnedes, og Kommissionen udrettede ikke stort. Derimod vedblev hun hele sit Liv igjennem at interessere sig varmt for Skolevæsenet og optraadte selv som Forfatterinde baade i Bøger og Tidsskrifter.

Dog hvad kunde al Oplysning og absolut Statsmagt formaa lige overfor den umaadelige Vanskelighed, at opbygge et civiliseret, efter vestevropæisk Forbillede ordnet Samfund af det russiske Riges raa Elementer? Modsætningen fremtraadte navnlig i Pugatshevs Opstand (1773). Den udgik fra Kosakkerne, men udviklede sig til en almindelig Rejsning af den lavere Befolkning i det sydøstlige Rusland: undertrykte Bønder, deserterede Soldater, fanatiskeRaskolniker, flygtede Forbrydere, mishandlede og forbitrede Tartarer. Pugatshev udgav sig for Kejser Peter den 3dje, der skulde være undsluppen fra Fængslet, og hvem man tillagde den Hensigt at ville befrie Bønderne fra Adelens Herredømme. En Mængde Godsejere myrdedes, og der blev begaaet de forfærdeligste Voldsgjerninger; men 1774 fik Hæren Bugt med Opstanden: Pugatshev blev udleveret af sine egne Folk og henrettet. Katharina jublede over, at al den Raahed og Umenneskelighed vilde høre op, som «gav Rusland Udseendet af at være 2—3 Hundredaar tilbage for det øvrige Evropa.» At vinde Anerkjendelse i Vestevropa laa hende særlig paa Hjærte, og hun stod i stadig Brevvexling med de franske Forfattere.

Formaalet for Katharinas ydre Politik var at hæve Rusland fra den ydmygende Stilling, det store Rige havde indtaget under de to foregaaende slette Regeringer, til en Magt af første Rang, som kun skulde tage Hensyn til sin egen Fordel, og hun gjennemførte dette Forsæt med hensynsløs Dygtighed. Hun ledede selv den udenlandske Politik og afgjorde de vigtigste Spørgsmaal ved personlig Forbindelse gjennem en livlig Brevvexling først med Frederik den 2den fra 1762 til 1780, senere med Josef den 2den fra 1780 til 1790. Først gik det ud over Polen,

som blev en Vasalstat af Rusland, idet Katharina satte sin fordums Elsker Stanislaus Poniatovsky, som havde været Sendemand i Rusland, paa den polske Trone og op traadte som Beskytterinde for sine Trosfæller og i det hele for Dissidenterne mod den romersk-katholske Statskirke, en Rolle, som paa én Gang kunde skaffe hende Anerkjendelse hos den græske Kirke i Rusland og Frankrigs Filosofer. Samtidig var hun bleven enig med Frederik den 2den om at bevare Polens forældede Forfatning, som gjorde det til et let Bytte for Nabomagterne. Ved den første Deling af dette ulykkeligeLand (1772) fik Katharina hvad Polen endnu havde tilbage af Hviderusland (2000 Kvm. med 1,800,000 Indb.)

Imidlertid havde hun ogsaa ført Krig med Sultanen, som havde blandet sig i de polske Anliggender, og vandt ved Freden i Kutshuk-Kajnardshi (1774) store Fordele. Tatarerne paa Krim blev erklærede for uafhængige af Tyrkiet; men da Russerne blev Herrer over Fæstninger i deres Land og alle de omliggende Landstrækninger, blev de i Virkeligheden afhængige af Rusland. Dernæst betingede Rusland sig fri Udøvelse af den kristne Religion og flere andre Sikkerheder for Moldau og Valakiet og erhvervede sig derved Ret til Indblanding i det tyrkiske Riges indre Forhold. Men det heldige Udfald af den første Tyrkekrig var for Katharina kun en Opmuntring til at skride videre frem paa sin Bane. Da hendes Søn Povl i Aaret 1779 fik sin anden Søn, lod hun ham kalde Konstantin, gav ham en græsk Amme ligesom senere græske Legekammerater og lod slaa en Medaille, som forestillede Sofiekirken i Konstantinopel og det sorte Hav, hvorover der opgik en Stjærne: det var aabenbart hendes Mening, at Konstantin en Gang skulde blive græsk Kejser. 1783 bemægtigede Generalguvernøren i Sydrusland, hendes tidligere Elsker, nu højt betroede Raadgiver, Fyrst Potemkin, sig Krim, og samme Aar gav den af Mohammedanere omgivne kristne Fyrst Heraklius af Georgien sig under russisk Beskyttelse. 1787 gjorde Katharina en Rejse til de nyerhvervede Lande ved det sorte Hav og besøgte navnlig sin nye Fæstning Kerson og sin nye Krigshavn Sevastopol. Med Kejser Josef, som her besøgte hende, aftalte hun et fælles Erobringstog mod Tyrkiet, og tirret til det yderste erklærede Sultanen Krig.

Potemkin erobrede Fæstningen Otshakov (1788), og Katharina nærede store Planer om at rejse sine Trosfeller paa den græske Halvø mod deres tyrkiske Herrer; men store Hindringer stillede sig i Vejen forhendes Forehavende. Gustav den 3dje af Sverige erklærede Rusland Krig, Preussen og England optraadte paa en truende Maade mod de to Kejserhoffer, Østerrigerne vare uheldige i deres Krigsførelse, og da Josef den 2den døde (1790), trak de sig tilbage fra deres Forbund med Rusland. Katharina sluttede derfor Fred baade med Sverige og Aaret efter med Tyrkiet. Mod Sverige blev Grænserne uforandrede; Tyrkerne maatte afstaa Landet øst for Dnjepr og anerkjende Krims Indlemmelse i Rusland; men disse ringe Fordele kunde ikke opveje de store Tab i Blod og Penge; det var især fra denne Tid, at Papirspenge uden tilsvarende Valuta i Sølv begyndte at oversvømme Rusland.

Medens Katharina var optaget af sin dobbelte Krig, gjorde Polakkerne et Forsøg paa at befrie sig fra deres ydmygende Afhængighed af Rusland. Efter Aftale med den preussiske Regering gav de sig en ny Forfatning og gjorde Polen til Arverige, som efter Kongens Død skulde tilfalde det sachsiske Hus; men Katharina vilde ikke tillade nogen Reform i den til Undergang indviede Stat. Russiske Tropper rykkede ind i Polen, en Konføderation af polske Adelsmænd protesterede mod den nye Forfatning, og den russiske Sendemand blev uindskrænket Herre i Warschau. I Stedet for at understøtte Polen fandt Kong Frederik Vilhelm den 2den af Preussen det fordelagtigere at dele Byttet med Rusland, og russiske Vaaben og russiske Penge fik en polsk Rigsdag sammenkaldt, som maatte godkjende Voldsgjerningen (1793). Rusland fik ved denne anden polske Deling 4500 Kv. m. med 3 Mill. Indb., Preussen fik et Stykke Land, som svarede til det nuværende Posen. En Opstand af Polakkerne under Kosciusko førte til den tredje Deling (1795), ved hvilken Rusland fik over 2000 Kv. m., som Katharina kunde rose sig af, ligesom ved de tidligere Delinger, gammelrussisk eller lithauisk Land,medens Østerrig og Preussen havde taget de nationalpolske Lande. Ogsaa Kurland blev indlemmet i Rusland.

Ved Katharinas Død i November 1796 besteg hendes Søn Povl Tronen. Kejserinden havde næret meget ringe Tanker om hans Dygtighed, og Forholdet mellem Moder og Søn havde været daarligt. Hun havde utvivlsomt ogsaa bestemt at udelukke ham fra Tronen til Fordel for hans ældste Søn Alexander, hvis Opdragelse hun havde ledet, og som hun ansaa for skikket til at fortsætte hendes Værk. Men Døden overraskede hende, inden hun

havde udtalt sin Vilje, og et skriftligt Testament blev efter hendes Død af Vicekansleren, til hvem det var betroet, overgivet til Povl, som lønnede ham rigeligt og ophævede Peter den Stores Forordning, hvorefter Kejseren frit skulde kunne udvælge sin Efterfølger: fra nu af indførtes en lovlig Arvefølge efter Førstefødselsretten i den mandlige Linie. I sin Bedømmelse af Povl havde den kloge Katharina ikke taget fejl, og den Tvang, han saa længe havde været underkastet, havde gjort ham desto mere grisk efter at udøve det despotiske Herredømme, der nu var tilfaldet ham. Allerede Katharina havde hadet den franske Revolution og fordret en royalistisk Ed af de Franskmænd, der opholdt sig i Rusland, men samtidig havde hun vedligeholdt sin Forbindelse med de franske Videnskabsmænd og Skjønaander og taget Republikaneren Laharpe til Opdrager for Storfyrsterne Alexander og Konstantin. Povl begyndte derimod sin Regering med at tilbagekalde alle russiske Undersaatter fra Udlandet, paabød derpaa en yderlig stræng Censur og forbød runde Hatte og lange Buxer; Ordet «Revolution» maatte ikke engang anvendes i astronomisk Betydning. Det mindste Skin af Ulydighed kunde sætte ham i det voldsomste Raseri og straffedes med Knuten eller Forvisning til Sibirien. Derimod gav han 14,000 Polakker, som Katharina41 havde forvist, Friheden tilbage, ligesom han over hovedet fandt Behag i at omstyrte, hvad hun havde forordnet. Endog gavnlige Forandringer ble v foretagne paa en Maade, som vakte Forbitrelse, saaledes Af skaffelsen af forskjellige Misbrug ved Hæren. Katharina havde med Tilfredshed set Preussen og Østerrig spilde deres Kræfter paa Kampe mod det revolutionære Frankrig: selv havde hun benyttet Lej ligheden til desto lettere at kunne udføre sine Planer mod Polen. Povl fandt derimod Behag i at optræde som Fører for den evropæiske Reaktion, understøttede Emigranterne og sendte som Deltager i den anden Koalition mod Frankrig den energiske Suvurov til Italien. Kort i Forvejen havde han givet den gamle General en offentlig Tilrettevisning, fordi han havde tilladt sig Afvigelser fra de nye Krigsreglement, som var indrettet efter preussiskMønster. Efter sine Sejre i Italien blev Suvurov ophøjet til Fyrste og Generalis simus; men da han kom tilbage til St. Petersborg, faldt han pludselig i Unaade hos den überegnelige Kejser; den gamle Kriger og sig det meget nær og døde faa Dage efter. Misfornøjet med sine Allierede trak Kejser Povl sig tilbage fra Koalitionen og vendte sin Harme mod England. Fornyelsen af den væb nede Nevtralitet med Danmark og Sverige førte til Englændernes Angreb paa Kjøbenhavn den 2den April 1801; men da de Danske ofrede deres Blod for det Forbund, som Povls hensynsløse Færd havde forvandlet til en Krig mod England, havde Russerne allerede skilt sig af med den Despot, hvis Luner de ikke længere vilde fmde sig i: han myrdedes i Natten den 23de —24de Marts. De Sammensvorne havde faaet den 24aarige Alexander til at tro, at han selv blev truet af Faderen, og til at give sit Samtykke til hans Afsættelse, dog under Forbehold af, at hans Liv skulde skaanes. Morderne blev imidlertid ikke straffede, til Dels endog forfremmede til højere Stillinger. Ligesom42 ved Peter den 3djes Mord havde man anvendt det eneste i Rusland mulige Middel mod et for Landets Velfærd og de enkeltes Sikkerhed truende Despoti. Alexander den iste besad baade Aand og Hjærte, men vaklede imellem en umaadelig Attraa efter at spille en glimrende Rolle og en ængstelig Mistro til sin egen Kraft og Evne. Han var i høj Grad be vægelig og lod sig paavirke i de mest modsatte Ret ninger, saa at han fra liberale Grundsætninger kunde gaa over til de mest konservative og til religiøs My sticisme. I det aabne Brev, hvori han forkyndte sin Tronbestigelse, erklærede han, at han vilde regere «i sin vise Bedstemoder, den store Kejserinde Katharinas Aand». Han begyndte da ogsaa sin Regering med at ophæve «den hemmelige Expedition», en Politi- myndighed, som ikke var bunden til nogen Lov, og at frigive alle dem, som uden Lov og Dom vare for viste eller fængslede, indsatte et Rigsraad, for hvilket alle vigtige Anliggender skulde forelægges, lettede i høj Grad Pressetvangen og tilbagekaldte Povls tryk kende Forordninger. Fuld af Iver for at fremme sit Riges Udvikling i alle Retninger iværksatte han en Mængde Forbedringer, grundede nye Universiteter, bl. a. et tysk i Dorpat og et polsk i Vilna, hævede Odessa til en betydelig Handelsplads, især ved Hjælp af den dygtige Emigrant, Hertugen af Richelieu, og anlagde tyske Kolonier i Sydrusland. Da hverken det nye Rigsraad eller Senatet tilfredsstillede hans rastløse Virksomhed, tabte de snart deres Betydning, og Kejseren afgjorde de vigtigste Anliggender i en snævrere Kreds af unge Venner. De vigtigste af disse vare Novosiltsov, som havde tilbragt 4 Aar i England og sværmede for engelske Indretninger, og Polakken Fyrst Adam Czartoryski, der blev Udenrigsmmister og som Curator for Universitetet i Vilna gjorde det polske Sprog herskende i hele Vestruslands Skoler. I de 4 første Aar af sin Regering holdt Alexander43 Fred baade med England og Frankrig; men det varede ikke ret længe, før end Napoleons voldsomme og de spotiske

Handlinger vakte hans Harme, og da han krævede en tilfredsstillende Erklæring over det Brud paa Folkeretten, som Napoleon havde gjort sig skyldig i ved Hertugen af Enghiens Bortførelse, kom det til et Brud imellem de to Kejsere (1804). Novosiltsov blev sendt til England, og Alexander erklærede i de Instruktioner, han medgav ham, at England og Rus land i Forening burde træde i Skranken for alle af Frankrig undertrykte Folks Selvstændighed og Velfærd og, naar de havde befriet dem, udrydde alle tid ligere Misbrug og sikre «Friheden». Ogsaa i selve Frankrig mente han, at Folket efter at have fordrevet sin despotiske Hersker selv skulde vedtage sin Re geringsform. Mod disse ideale Planer gjorde Pitt, den engelske Regerings Hoved, praktiske Indvendinger, og bygget paa disse kom Forbundet i Stand (1805). Men efter at Russerne vare blevne slaaede Østerrigs, Aaret efter som Preussens Allierede, gik Alexander ved Freden i Tilsit (1807) pludselig over fra den ene Yderlighed til den anden. Kort i For vejen havde han skrevet til Kongen af Preussen: «Lad os forene os snævrere end nogensinde og blive trofaste mod Ærens Grundsætninger og overlade Re sten til Forsynet!» og med Taarer i Øjnene havde han sagt til den ulykkelige Konge: «Ikke sandt, ingen af os to falder alene, enten begge tilsammen eller ingen af os?» Faa Dage efter undertegnede han en Vaabenstilstand mellem Rusland og Frankrig, i hvilken det udtrykkelig var bestemt, at den ikke gjaldt for Preussen. Alexander var bleven fuldstændig modløs, han maatte opgive sine Planer om at optræde som Frihedens Beskytter, og da nu Napoleon ved en per sonlig Sammenkomst smigrede hans Forfængelighed og forestillede ham, at han handlede imod Ruslands Interesse ved at opofre sig for de tyske Magter,44 medens et Forbund med Frankrig vilde yde ham de største Fordele: det fælles Herredømme over Evropa og uindskrænket Lejlighed til at udvide sit Rige paa Sveriges og Tyrkiets Bekostning, — saa lod han sig pludselig forvandle fra Folkerettens Forsvarer til For bundsfælle af den Voldshersker, han hidtil havde hadet, men nu beundrede. Ja han tog endog imod et Stykke Land paa 200 Kv. m., som det sønderlemmede Preussen maatte afstaa. Napoleon havde givet Alexander Anvisning paa Erobringer fra Sverige og Tyrkiet. Da Sverige ikke vilde slutte sig til Fastlandssystemet, som skulde ude lukke England fra Forbindelse med Evropas Fastland, erobrede Russerne Finland (1808) og beholdt det, dog som et eget Storfyrstendømme, ved Freden i Frede rikshamn (1809). Lige over for Tyrkiet, som 1806 havde begyndt Krig imod Rusland, aftalte de to Kej sere, at, hvis Porten ikke antog Frankrigs Mægling, vilde de forene sig om «at unddrage alle Provinser af det osmanniske Rige undtagen Konstantinopel og Rumilien fra Tyrkernes Aag». Men den franske Mægling blev snarere til Fordel for Tyrkerne end for Russerne, og det viste sig snart, at Napoleon siet ikke vilde fremme Alexanders Planer mod Tyrkiet. Efter en lang Vaabenstilstand og en siet ført Krig fik Rus serne først i Efteraaret 1811 større Fremgang; men nu indtraadte Bruddet imellem Frankrig og Rusland, de russiske Tropper maatte hjemkaldes til Forsvaret for deres Fædreland, og i 1812 sluttedes Freden i Bukarest, hvorved Tyrkerne maatte afstaa Bessarabien. Forbundet mellem Alexander og Napoleon havde ikke kunnet bestaa længe: allerede 1809 følte Alex ander sig ilde berørt ved, at Storhertugdømmet War schau, der var dannet af de polske Lande, som Preussen havde maattet afstaa ved Freden i Tilsit, forøgedes med et Stykke polsk Land, som Østerrig aftraadte, saa at det saae ud, som om der skulde45 gjenoprettes et af Rusland uafhængigt Kongerige Polen; selv nærede han lige fra sit Ungdomsvenskab med Czartoryski Planen om at forene alle tidligere polske Lande til et med Rusland ved Personal-Union for bundet Kongerige. Da dernæst Fastlandsspærringen blev altfor trykkende for Ruslands Handel, løsnede Alexander dens Baand, medens han forbod Indfør selen af franske Manufakturvarer for at ophjælpe de russiske Fabriker. Men især saarede Napoleon ham ved at indlemme Oldenburg, hvis Fyrstehus var en yngre Linie af det gottorpske, i det franske Monarki, uagtet det stred imod Tilsiterfredens Bestemmelser. Det kom saaledes til Krig (1812): Alexander kaldte sit Folk til Kamp for «det hellige Rusland», og Na poleons Angreb mislykkedes fuldstændig. Russerne trængte som Befriere frem mod Vest, og Bourbon'erne blev gjenindsatte i Frankrig. Paa Wienerkongressen opstod der Strid mellem de sejrrige Stormagter om Landenes Fordeling, og imod Alexanders Plan om Polens Gjenoprettelse rejste der sig ogsaa stærk Mod stand i Rusland. Afstaaelsen af Vestrusland til det nye Rige, som skulde have sin egen Konstitution, opgav Kejseren derfor, og af Storhertugdømmet War schau maatte han overlade Posen til Preussen; af Resten dannede han «Kongeriget Polen». Efter at Krigen var endt, vilde Alexander skabe en ny evropæisk Folkeret og grundlægge en Fredens og Lyksalighedens Tidsalder. Navnlig paavirket af den kristelige Filosof Frants Bader og den sværmeriske Baronesse Kriidener, der i ham saae «Verdens hvide Engel» i Modsætning til «den sorte Engel» Napoleon,

stiftede han i Forbindelse med Kejseren af Østerrig og Kongen af Preussen «den hellige Alliance», ved hvilken de tre Fyrster lovede «at gjøre den kristelige Religions Lærdomme, Retfærdighedens, Kjærlighedens og Frelsens Lærdomme, til den eneste Rettesnor for deres Handlinger, saa vel i Styrelsen af deres Stater46 som i deres Forhold til andre Regeringer.» De for pligtede sig til «i Overensstemmelse med den hellige Skrifts Ord, som byde alle Mennesker at betragte hverandre som Brødre, at forblive forbundne ved et uopløseligt Broderskabs Baand, og, da de betragtede sig som Familiefædre i Forhold til deres Undersaatter og Armeer, at styre dem i samme Broderlighedens Aand.» De vilde «yde hinanden gjensidige Tjenester og betragte sig som Medlemmer af en og samme kristelige Nation, ligesom de tre Fyrster anse sig som beskikkede af Forsynet til at regere tre Grene af samme Familie.» Denne Overenskomst blev under skrevet af de tre Fyrster den 26de September 1815, af Kejser Frants, efter at han havde spurgt sin Mi nister Metternich til Raads, og denne havde erklæret den for «Ordskvalder». Senere opfordredes alle re gerende Fyrster til at tiltræde Alliancen med Und tagelse af Sultanen og Paven, og de gjorde det ogsaa alle; kun Prinsregenten af England erklærede, at han efter det britiske Riges Forfatning ikke kunde under skrive en saadan rent personlig Overenskomst, skjønt han var enig med dens Grundsætninger. Den hellige Alliance forvandlede sig imidlertid allerede faa Aar efter fra et paa Kristendommen bygget Broderskab mellem Fyrsterne til et Forbund mellem Stormagterne, som traf Aftale om at gjøre sig til en fast politisk Domstol for hele Evropa, og Alexanders taagede libe rale Ideer afløstes af Metternichs praktiske og abso lutistiske Planer. Efter at Kejser Alexander var vaagnet af sin korte Drøm om at dele Herredømmet over Evropa med Napoleon, havde han fundet Behag i at optræde som den lovlig ordnede Friheds Forkæmper, og lige som han havde tvunget de franske Bourbon'er til at udstede et «Charte» for deres gjenvundne Rige, hvis yderligere Beskæring han havde hindret, saaledes havde han ogsaa i Wien virket til, at de tyske Stater47 skulde faa «landstænderske Forfatninger», og endelig havde han givet sit Kongerige Polen en Konstitution med to Kamre. Mindre tilfredsstillet blev han ved Forholdene i selve Rusland. Efter Freden i Tilsit og det pludselig indtraadte Fjendskab med England havde Novosiltsov trukket sig tilbage, og i det hele ophørte Alexanders Ungdomsvenners Indflydelse. Det havde vist sig, at deres velmente Reformer ikke havde baaret nogen Frugt: de havde ofte været overilede og havde ikke kunnet overvinde Aarhundreders Misbrug; tvært imod havde Bedrageri og Underslæb taget Overhaand, og Universiteternes Høresale stod tomme. Den, der i de følgende Aar havde størst Indflydelse, var Michael Speransky, en Søn af en fattig Landsbypræst, som med udmærket Dygtighed øvede en alt omfattende Virksomhed. Speransky udkastede en stor Plan til Rigets og dets Forfatnings fuldstændige Omdannelse: Kejseren billigede den, men holdt den hemmelig og vilde lade Reformerne enkeltvis træde i Live. Den første Reform gik ud paa at forbedre Embedsstanden: hidtil havde aldeles uvidende Skrivere blot i Følge deres Anciennitet og Hofembedsmænd i Følge deres Rang kunnet rykke op til de højeste Embeder; men nu forordnedes det, at ingen fra den 9de Rangklasse kunde befordres til den Bde, som gav arvelig Adel, uden først at have underkastet sig en Examen, der beviste, at han med tilstrækkeligt Udbytte havde be søgt et Universitet. Dernæst nyskabtes Rigsraadet og Ministerierne, og der blev gjort Forsøg paa at bringe Orden i Finansvæsenet; men da nye Skatter blev nødvendige, blev Speransky meget forhadt, og dette Had mod en Mand, der havde hævet sig fra den ringeste Stand, og om hvem man vidste, at Liv egenskabets Ophævelse var Hjørnestenen i den af ham tilsigtede Reformplan, førte i Aaret 1812 til hans Fald. Kejser Alexander lod sig lokke til at fæste Lid til nogle aldeles ugrundede og urimelige Bag48 vaskelser, som udgik fra nogle af Speranskys Fjender, bl. a. Gustav den 3djes tidligere Yndling Armfelt, der havde forladt Sverige efter Gustav den 4des Fald og var traadt i russisk Tjeneste. Kejseren, som var i en meget nedtrykt Stemning under sin Ængstelse over Napoleons truende Angreb, blev dybt rystet ved den Mands «Utaknemlighed», hvem han havde skjæn ket sin hele Tillid, og selv efter at han havde erkjendt sin Fejltagelse, troede han at maatte opofre Speransky for det almindelige Had; han forviste derfor sin bedste Støtte. 1816 blev Speransky igjen udnævnt til Gu vernør; men Alexander kunde ikke bekvemme sig til at tilstaa sin Uret ved at gjenindsætte ham i hans Stilling. En uheldig Modsætning til den højtbegavede, bramfri Speransky dannede den Mand, som efter hans Forvisning fik en eneraadende Indflydelse paa Kejser Alexander, den udannede og brutale Araktsheyev. Kej seren havde paa ingen Maade opgivet sine liberale Ideer og viste i det hele taget stor Mildhed; men Regeringsforretningerne vare blevne ham i høj Grad byrdefulde, især fordi han blev mere og mere pirrelig. Han vilde ganske i Almindelighed angive

det Maal, som hans Reformplaner skulde naa, uden at han taalte nogen Modsigelse; Planerne skulde derpaa, ud arbejdede efter hans Ønske, atter forelægges ham, og han traf derefter sin Afgjørelse. Fremfor alt vilde han forskaanes for de løbende Forretningers Enkelt heder; kun med de udenlandske Anliggender og Hæ rens taktiske Uddannelse sysselsatte han sig stadig. I alle andre Sager maatte Ministrene henvende sig til Araktsheyev, som saa i Korthed afiagde Beretning om deres Foredrag saa godt, han kunde og vilde. Saaledes skulde den frisindede Omdannelse af Rus land, som Kejseren tilsigtede, sættes i Værk af en raa og stivsindet Despot, som ingen Sans havde for den. Timevis, ja halve Dage maatte Ministrene vente49 i hans Forværelse, inden det behagede den mægtige «Greve» at lade dem kalde. Foruden Polens parlamentariske Forfatning, der skulde blive et Forbillede for en tilkommende russisk, var Ophævelsen af Livegenskabet den Sag, som mest laa Alexander paa Hjærtet. Men inden han skred til dens Gjennemførelse i det øvrige Rige, gjorde han Begyndelsen med Østersøprovinserne, hvor han mente, at den vilde møde mindst Modstand. Dette viste sig ogsaa at være Tilfældet; men Fordelen blev meget tvivlsom for Østersøprovinsernes Bønder. Vistnok ophævedes Stavnsbaandet, og den estiske og lettiske Bonde blev personlig fri; men med det samme for vandledes han fra arveberettiget Indehaver af en Bonde gaard til Forpagter, og Riddergodsejerne beholdt Po litiet og til en vis Grad Straffemyndigheden. Til Livegenskabets Ophævelse i hele Riget blev der ud kastet Planer, men de kom aldrig til Udførelse. Thi kort før Kongressen i Aachen (1818), hvor den ovenfor omtalte Forvandling af den hellige Alliances Karakter indtraadte, fik Kejser Alexander en Efterretning, som saarede ham dybt og bragte hans bevægelige Sjæl til at forandre sin hele Aandsretning. Han erfarede nemlig, at der i Rusland og navnlig i den russiske Hær havde dannet sig hemmelige Selskaber, som nærede revolutionære Planer. Han havde hidtil været overbevist om, at han ved sine frisindede Reformer havde vundet almindelig Kjærlighed og Beundring, og nu saae han, at der netop hos det Parti, hvis be rettigede Formaal han havde stræbt at tilfredsstille, smeddedes Sammensværgelser imod ham. For hans levende Fantasi antog disse hemmelige Selskaber en overdreven Skikkelse, og han frygtede for at anstille Undersøgelser, der kunde aabenbare mere, end han ønskede. Men fra nu af nærede han Mistro til Libe ralismen, under hvilken han saa en djævelsk Ondskab skjult. De sørgelige Minder fra hans Faders og50 Bedstefaders Mord bidrog ogsaa til at formørke hans Sind. Hans udenlandske Politik fik nu ogsaa en aldeles forandret Skikkelse. Han, som hidtil havde beskyttet de liberale Partier, sluttede sig mere og mere til det østerrigske Kabinets konservative Grund sætninger, og Metternich blev Lederen af den evro pæiske Politik. Tidligere havde Alexander sværmet for at befrie de kristne Folk paa den græske Halvø fra Mohamme danernes Herredømme; men da nu Grækerne gjorde Opstand mod Tyrkerne, vilde han ikke understøtte «Oprørere». En Tid lang saae det vistnok ud til, at det skulde komme til Krig imellem Rusland og Tyrkiet; thi Tyrkerne, som vare overbeviste om, at Russerne hemmelig ophidsede og understøttede deres Trosfæller, optraadte paa en saa udæskende Maade, at det syntes uundgaaeligt. De myrdede græske Gejstlige, nedrev græske Kirker, fornærmede og truede den russiske Sendemand i Konstantinopel, som paatalte dette, lagde Embargo paa russiske Skibe og holdt imod Trak taternes Bestemmelse Moldau og Valakiet besat med væbnet Magt. Stemningen i Rusland var oprørt, og en af det russiske Udenrigsministeriums Ledere, Grev Kapodistrias, der var født paa Korfu, virkede for sit Fædrelands Sag; men uagtet en stor Hær længe laa samlet i Sydrusland, fik dog Alexanders Ængstelse for revolutionære Bevægelser og de andre Stormagters, navnlig Englands, Mægling Overhaanden, og Freden blev ikke brudt; Kapodistrias tog sin Afsked. I de indre Forhold indtraadte en sørgelig For andring: der indførtes en skarp Censur, Universite terne blev stillede under et strængt Opsyn, frisindede Embedsmænd fik deres Afsked. Kejserens Tung sindighed, Mistænksomhed og Pirrelighed blev stedse større. Legemlig Svaghed kom til, og for at søge Lindring foretog han i Efteraaret 1825 en Rejse til Sydrusland: i Staden Taganrog ved det asovske Hav51 traf han sammen med sin Gemalinde, en Prinsesse af Baden, som han længe havde forsømt, men nu igjen følte sig tiltrukken af. En Forkølelse udartede til en Galdefeber, af hvilken han døde den iste De cember 1825. Alexanders Død overraskede de hemmelige Sel skaber, som havde bestemt Maj 1826 til Udbruddet af en Revolution. De bestod især af yngre Sønner af de adelige Familier og havde ordnet sig i to store Forbund, det nordlige og det sydlige; begge tilstræbte en fuldstændig Forandring i Ruslands Forfatning; men medens det nordlige Forbund var mere tilbøjeligt til Indførelsen af et indskrænket Monarki, vare republi kanske Ideer fremherskende i det sydlige. I Spidsen for det nordlige Forbund stod Gardeobersten Fyrst Trubetzkoi; men den virkelige Leder var en yngre

Officer, Rylejev; i det sydlige Forbund, som væ sentlig bestod af Officerer i den i Sydrusland samlede Hær, vare Hovedlederne Obersterne Pestel og Mu raviev-Apostol. Nogen bestemt Plan var endnu ikke slaaet fast, da man erfarede, at Kejser Alexander var død, og at hans Broder Konstantin, hvem Tronen i Følge Arveretten skulde tilfalde, allerede for 3 Aar siden, for at faa Kejserens Tilladelse til at ægte en polsk Grevinde, havde udstedt en Skrivelse, hvori han erklærede, at «da han hverken følte Talent, Dygtighed eller den fornødne Kraft» til at regere, gav han Afkald paa Tronen til Fordel for sin yngre Broder Nikolaus. Efter at Konstantin havde fornyet sit Afkald, udstedte Nikolaus den iste et aabent Brev til det russiske Folk, hvori han forkyndte sin Tron bestigelse, og den 26de December skulde Edsaflæg gelsen til den nye Kejser finde Sted. Til denne Dag fastsatte det nordlige Forbund Revolutionens Udbrud: de vilde myrde Nikolaus, danne en provisorisk Regering og tilbyde Konstantin Kronen imod Antagelsen af en af dem udkastet Kon52 stitution. De sammensvorne Officerer havde indbildt deres Soldater, at Konstantin var den retmæssige Kejser, og at hans Afkald var en Opfindelse af hans Broder; «Konstitutionen var hans Kone». De vundne Regimenter modtog Kejseren, da han viste sig, med truende Raab; men Fyrst Trubetzkoi, der skulde give Signalet til Angreb, havde af Fejghed unddraget sig, og Ryjelev, som forgjæves havde søgt ham, havde ikke Anseelse nok til at gjøre sig gjældende. Imid lertid havde nogle Tropper samlet sig om Kejseren, der længe, omgivet af faa Generaler og Officerer, havde trodset Oprørerne; hans uforfærdede Holdning begejstrede Soldaterne, og hans Kavalleri og Artilleri gjorde hurtig Ende paa Opstanden. I Syden havde imidlertid Alexanders Adjutant, General Diebitsch, ladet mange af de sammensvorne arrestere, blandt dem Pestel; Muraviev-Apostol blev efter en Kamp taget til Fange. En overordentlig Domstol dømte efter en lang Undersøgelse 36 af Opstandens Ledere til Hen rettelse, 70 til Tvangsarbejde og Forvisning til Sibirien. Dog blev kun 5 hængte, blandt dem Pestel, Muraviev- Apostol og Ryjelev; Fyrst Trubetzkoi, som havde for raadt sine Medskyldige, slap, ligesom 30 andre af dem, der vare dømte fra Livet, med Tvangsarbejde i Sibirien. Nikolaus den iste, som havde befæstet sin Trone ved sin Kjækhed og Fasthed, var i alle Henseender en Modsætning til sin 20 Aar ældre Broder. Medens Alexander var voxet op i de store Gjæringers Periode og havde modtaget aandelige Indtryk i de forskjel ligste Retninger, var Nikolaus, der var født samme Aar, som hans Bedstemoder Katharina den 2den døde (1796), bleven opdraget i Stilhed af sin fortræffelige Moder, en Prinsesse af Wurtemberg, og havde levet sin Ungdom i Reaktionens Tid uden at sysselsætte sig med andet end militære Forretninger. Under Alexanders svage og vaklende Regering havde han53 fattet Mistillid til aandelige Fremskridt, og det umodne Forsøg, der var gjort paa at styrte ham, havde be fæstet hans Overbevisning om, at kun en stræng militær Styrke kunde holde det store Rige sammen. Med et imponerende Ydre og en kold, majestætisk Holdning forstod han at fremkalde en übetinget Lydighed, og ved at indjage Skræk og anvende en udstrakt Spio nering søgte han at indskrænke Embedsmændenes næsten utrolige Vilkaarligheder og Underslæb, der havde været en Hovedgrund til den almindelige Mis fornøjelse i Slutningen af Alexanders Regering. Det lykkedes ham ogsaa virkelig at fremtvinge en hurtigere Afgjørelse af Retssager, der i Millionvis henlaa uaf gjorte, hvorved ogsaa de fængsledes Antal i Aaret 1826 svandt ind til en Tyvendedel. Dernæst lod han Speransky udarbejde en Lovbog og en Lovsamling. Men medens Katharina den 2den og Alexander den iste vare blevne stærkt paavirkede af Vestevropas Dannelse, søgte Nikolaus at afspærre Rusland fra dets «fordærvelige» Indflydelse. Alexander havde i sine Forhold til Udlandet taget meget Hensyn til de andre Stormagter, især til Østerrig og England; men Nikolaus optraadte med en langt større Kraft og Selvstændighed. Det første krigerske Sammenstød havde han med Persien. Alle rede Alexander havde gjort Erobringer fra Perserne og ved en Fred 1813 udvidet Ruslands Grænser over Landskaberne ved det kaspiske Hav indtil Floden Kurs Udløb. Men der opstod Grænsestridigheder, og ved Efterretningerne om Urolighederne efter Alex anders Død brød den persiske Shah Feth Ali Freden, og Perserne faldt ind i Georgien, der nu var bleven russisk Provins. Russerne drev dem imidlertid snart tilbage, General Paskevits erobrede Fæstningen Erivan, og ved den 1828 afsluttede Fred blev det russiske Rige forøget med et Stykke af Armenien indtil Floden Åras og Bjærget Ararat.54 Imidlertid var ogsaa den længe ventede Krig med Tyrkiet endelig kommen til Udbrud. Allerede i April 1826 blev der sluttet en Overenskomst til For del for Grækenland imellem Rusland og England, hvis Udenrigsminister Canning af sin Medfølelse for Grækerne blev bevæget til at forlade Englands hid tidige mod Tyrkerne gunstige Politik. De to Stor magter blev enige om at opfordre Sultanen til at give Grækenland, dog inden snævre Grænser, en selv

stændig Stilling som skatskyldig Vasalstat, og den franske Konge, Carl den 10de, som følte sig tiltalt af Tanken om et Korstog mod Mohammedanerne, billigede deres Bestræbelser; kun Metternich i sin kolde Statsmandskløgt holdt fast ved sin Frygt for at svække Tyrkiet. I Tillid hertil vægrede Sultanen sig ved at gaa ind paa Stormagternes Indblanding i Grækenlands Forhold, men søgte at tilfredsstille Rus land ved at indrømme dets Fordringer med Hensyn til Donaufyrstendømmerne. Da imidlertid Tyrkerne og den ægyptiske Hær, som de havde kaldt til Hjælp, vedblev at udøve de største Grusomheder mod Græ kerne, sluttede Rusland, England og Frankrig den 6te Juli 1827 en Overenskomst i London, i Følge hvilken de sendte Krigsskibe til Grækenland for at fremtvinge Freden. Den ægyptiske Hærs Anfører, Ibrahim Pasha, indgik en Vaabenhvile; men da han brød den, kom det til Søslaget ved Navarino (den 20de Oktober 1827), i hvilket de Allierede ødelagde den tyrkisk-ægyptiske Flaade. Rasende forbitret kaldte Sultanen «de Troende» under Vaaben til Kamp mod Rusland: «det gjaldt nu ikke Grækenland, men Islam og det osmanniske Riges Tilværelse, som truedes af det forhadte Rus land.» I Maj 1828 gik 80,000 Russere over Pruth og besatte Moldau og Valakiet; men uagtet Tyrkerne kun kunde stille halvt saa mange Tropper paa Benene, da Sultan Mahmud i Aaret 1827 havde udryddet eller55 opløst Janitsharerne, og hans nye efter evropæisk Mønster uddannede Soldater endnu ikke vare til strækkelig indøvede, var Russernes Fremgang i det første Felttog ikke stor. De opholdt sig længe ved Erobringen af nogle smaa Donaufæstninger, og først den 10de Oktober overgav Varna sig, efter at den tyrkiske Pasha havde ladet sig bestikke. Derefter tog Russerne Vinterkvarter i Donaufyrstendømmerne. Mellem Vestmagterne og Tyrkiet var der ingen er klæret Krig, uagtet franske Tropper havde fordrevet Ægypterne fra Morea; men med Flensyn til Ordningen af Grækenlands Forhold dannede de 3 Stormagter en Triplealliance, som den 10de November 1828 i Lon don udstedte en Erklæring til Sultanen, hvori han opfordredes til at anerkjende en selvstændig græsk Stat under tyrkisk Overherredømme, som dog kun skulde omfatte de Dele af Grækenland, som allerede havde befriet sig, Morea og Kykladerne. Da Sultanen imidlertid atter nægtede sit Samtykke, satte Rusland og Frankrig lige overfor Englands Modstand ved en ny Overenskomst den 22de Marts 1829 igjennem, at den nye Stat ogsaa skulde omfatte Mellemgrækenland; i Spidsen for den skulde der stilles et Medlem af et evropæisk Fyrstehus. Indtil videre var Grev Kapo distrias bleven valgt til Grækenlands Præsident. I Foraaret 1829 rykkede Russerne atter frem under General Diebitsch og oversteg i Juli Balkan, hvoraf Diebitsch fik Tilnavnet «Sabalkanski». I Av gust besatte de Adrianopel, men de havde lidt saa store Tab, at et Angreb paa Konstantinopel vilde have været umuligt. Samtidig havde imidlertid Gene ral Paskevits haft stor Fremgang i Armenien, og Tyr kerne havde tabt Modet. Det kom saaledes den 14de September 1829 til Freden i Adrianopel, ved hvilken Sultanen afstod et lille Stykke af Armenien og tilstod Moldau og Valakiet forøgede Rettigheder. Han gav dernæst sit Samtykke til Stormagternes Bestemmelser56 om Grækenland og Aaret efter til dets fuldstændige Uafhængighed. Medens Ruslands Stridskræfter vare optagne af Krigen mod Tyrkerne, begyndte man i Polen at tænke paa en Opstand. Allerede under Alexander den iste havde der fundet mange Sammenstød Sted imellem Polakkerne, der vilde benytte deres lovlige Frihed og ikke kunde glemme gamle Tider, og Kej seren, der som uindskrænket Hersker i en større Stat havde ondt ved at finde sig i Modstand i den mindre. Storfyrst Konstantin, der var øverstkomman derende over den polske Hær, havde ofte vakt Mis fornøjelse ved sin Raahed og Lunefuldhed. I sine sidste Regeringsaar havde Alexander dernæst frem kaldt megen Utilfredshed ved Ophævelse af Rigsdags forhandlingernes Offentlighed, Indgreb i Valgfriheden, stræng Censur og andre reaktionære Forholdsregler. Men Landets Tilstand var i det hele taget blomstrende, og den besindigere Del af Befolkningen, som ansaa en Kamp mod Ruslands Overmagt for haabløs, mente, at man tjente sit Fædreland bedst ved at arbejde paa dets Oprejsning ved fredelige Midler. Da de fleste af de gamle Slægter, med Alexanders Ungdoms ven, Fyrst Adam Czartoryski i Spidsen hørte til dette Parti, kaldte man det «det aristokratiske». Men «det demokratiske» Parti, som især talte sine Tilhængere blandt den lavere Adel, Officererne og de literært dannede Klasser, mente, at man burde benytte den første gunstige Lejlighed til en Opstand. I dette Øjemed dannede der sig hemmelige Selskaber, som kom for Dagen ved Undersøgelserne mod de russiske Sammensvorne i Begyndelsen af Kejser Nikolaus's Regering. Et Par hundrede Polakker fængsledes og stilledes for det polske Senats Domstol, men Senatet frikjendte dem. Kejseren betragtede denne Frikjen delse som en Uforskammethed og blev fra nu af meget stræng og mistroisk mod Polakkerne. Disses57 Stemning mod Russerne ophidsedes mere og mere, og den under Tyrkekrigen

paatænkte Opstand kom efter Julirevolutionen 1830 til Udbrud. Dette frem skyndedes ved Frygten for, at den polske Hær skulde blive sendt imod Frankrig, og at Polen skulde blive besat af russiske Tropper. Om Aftenen den 29de November 1830 bemægtigede nogle hundrede Sammen svorne, mest unge Mænd, ledede af 3 Løjtnanter og 3 Journalister, sig Tøjhuset i Warschau og uddelte 40,000 Geværer til Mængden, som strax aabnede Kampen mod Russerne. Storfyrst Konstantin, der var fiygtet fra sit Palads, førte næste Formiddag den rus siske Garnison ud af Warschau og derefter over den russiske Grænse. En Begejstringens Rus udbredte sig over hele Polen, og Folkets Stemme satte General Clopicki som Diktator i Spidsen for Hæren og den nye Re gering. Josef Clopicki havde i sin Ungdom kæmpet under Kosciusko, senere udmærket sig under Napoleon og var især bleven populær, fordi han havde taget sin Afsked fra polsk Krigstjeneste efter at være bleven fornærmet af Fyrst Konstantin. Men han var i høj Grad uskikket til at være et Folks Leder i dets Kamp for TJ afhængigheden: han havde aldrig indtaget nogen selvstændig Stilling, og skjønt han var udgaaet fra den lavere Adel, hørte han dog til det aristokratiske Parti og var hildet i den Tro, at Kejser Nikolaus ved fredelige Underhandlinger kunde blive bevæget til at give efter for Polakkernes Fordringer. Men Kejseren vilde kun modtage hans Udsendinge som Privatmænd og fordrede en übetinget Underkastelse. Forgjæves søgte Clopicki at stemme ham mildere ved at undertrykke alle Frihedsbevægelser: han lukkede de politiske Foreninger, stillede Dagspressen under Opsyn og tilbageviste de gammelpolske Provinsers Tilbud om Tilslutning til Opstanden; men ved dette Maadehold svækkede han den nationale Begejstring58 uden at kunne forhindre Russernes Angreb. Det gunstige Øjeblik til at rejse en Opstand i Lithauen blev forsømt, og efter at den polske Rigsdag i Januar 1831 havde afsat Clopicki og indsat en Regering af 5 Medlemmer med Fyrst Czartoryski i Spidsen, svæk kede Splid mellem disse og mellem Aristokrater og Demokrater Modstandskraften, da General Diebitsch i Februar 1831 rykkede ind i Polen med 118,000 Mand. Polakkerne kæmpede med den største Tapperhed mod den store Overmagt og sejrede i flere mindre Træf ninger under Generalerne Skrzynecki og Dvernicki; men de kunde ikke hindre Russerne i at rykke frem mod Warschau. Tæt udenfor Warschau kom det til det blodige Slag ved Grochow (den 25de Februar) mellem 70,000 Russere og 45,000 Polakker; efter en haardnakket Modstand trak Polakkerne sig tilbage til den paa den højre Weichselbred beliggende Forstad Praga; men Diebitsch vovede ikke at forfølge dem og trak sig tilbage for at samle Kræfter. Skrzynecki blev nu udnævnt til Overgeneral, men forstod ikke at benytte sine Troppers Kamplyst og Russernes mangelfulde Krigsførelse med tilstrækkelig Dygtighed. Ligesom Clopicki satte han sin Lid til de udenlandske Magters Indblanding og holdt sig længe ganske uvirk som. Imidlertid rasede Koleraen i begge Hære, og i Juni døde saa vel Diebitsch som Storfyrst Konstan tin; i Diebitsch's Sted traadte Paskevits. Det demo kratiske Parti var meget misfornøjet med Krigsførel sens Slaphed, og i Avgust blev Rigsdagen nødt til at afsætte Skrzynecki. Nogle Demagoger og Fana tikere, som raabte paa Forræderi, ophidsede Pøbelen i Warschau til at gjøre Oprør, og de mistænkte myr dedes. Guvernøren i Warschau, den rænkefulde og troløse General Krukoviecki, tilrev sig den højeste Magt og benyttede den til at lamme Hovedstadens Forsvar. Den Bde September rykkede Paskevits ind59 i Warschau, og snart efter maatte de øvrige polske Tropper nedlægge Vaabnene. Det ulykkelige Polen blev behandlet som et erobret Land, og det ikke blot for en kortere Tid, men saaledes, at det blev dets varige Tilstand. Den polske Konstitution blev ophævet, og Folket blev underkastet et utaaleligt Militær- og PolititYranni. Den polske Hær blev indlemmet i den russiske, og den krigsdygtige Ungdom blev -aarlig bortført til Rusland. Det russiske Sprog indførtes i de højere Dannelses anstalter, russiske Love i Styrelsen og Retsplejen. Efter at de fleste ansete Polakker vare fiygtede til Udlandet, blev deres Ejendomme konfiskerede. Andre blev forviste til Sibirien. Men heller ikke Krukoviecki og andre Forrædere opnaaede nogen Løn, men kun Foragt. Indtil videre var Polen kuet, og Kejser Niko laus udtalte 1835 i Warschau, da Byens Øvrighed gjorde ham sin Opvartning: «Hvis I vedblive med Eders Drømme om en særskilt Nationalitet, om et uafhængigt Polen, saa vil jeg sige Eder, at jeg her har opført et Citadel, og ved det mindste Røre lader jeg Warschau ødelægge.» Af Navn beholdt Polen Titelen af et Kongerige, i hvis Spidse Paskevits blev stillet som Statholder. Efter Polens Underkuelse havde Nikolaus atter vendt sit Blik imod Syd, og han fik snart en for ønsket Lejlighed til at blande sig i Tyrkiets Forhold. Vicekongen af Ægypten, Mehemed Ali, havde gjort Opstand mod Sultanen, og hans Søn Ibrahim Pasha var efter at have erobret Syrien trængt ind i Lille asien, hvor han sejrede ved Konieh (d. 20de Decem ber 1832). Vejen til Konstantinopel laa ham aaben; men nu

viste en russisk Flaade sig i Bosporus, og en russisk Hær slog Lejr ved Skutari. For at und gaa Ruslands Hjælp sluttede da Sultan Mahmud efter de andre Stormagters Opfordring Fred med Mehemed Ali, som blev Pasha i Syrien og Adana (det sydøst60 lige Lilleasien). Men kort efter sluttede den ydmygede Sultan en Traktat i Unkiar-Skelessi med Rusland (den Bde Juli 1833), i Følge hvilken han, naar han kom i Nød, kunde fordre russisk Hjælp, men lovede at spærre Dardanellerne for alle fremmede Krigsskibe. Det sorte Hav var saaledes blevet et russisk Indhav, i hvilket Rusland uforstyrret kunde udvide sin Sømagt. I de følgende Aar udvidede Mehemed Ali stedse mere sin Magt paa begge Sider af det røde Hav og vakte herved Englands Brygt for Ostindiens Sikker hed. Heller ikke Rusland saae gjærne, at der dan nede sig et mere livskraftigt mohammedansk Rige paa det tyrkiske Riges Ruiner. Begge Magter pustede derfor til Sultan Mahmuds Forbitrelse mod den mægtige Vasal, og 1839 vovede han at afsætte ham. Men Ibrahim Pasha vandt en afgjørende Sejr ved Nisib (ved Evfrat) og trængte atter frem mod Kon stantinopel. Faa Dage efter døde Sultan Mahmud, og den tyrkiske Admiral (Kapudan Pasha) gik med hele sin Flaade over til Ægypterne. Mahmuds iyaarige Søn, Abdul Medshid, var aldeles hjælpeløs og kunde kun reddes ved Stormagternes Indblanding. Kun Frankrig var gunstig stemt mod Mehemed Ali; men de 4 andre Stormagter sluttede den 15de Juli 1840 en Traktat i London, i Følge hvilken Mehemed Ali skulde udlevere Flaaden og afstaa sine Besiddelser udenfor Ægypten. Forgjæves gjorde Mehemed Ali Modstand, og da Frankrig ikke turde optage en Krig mod de 4 andre Stormagter, maatte han give efter. Kejser Nikolaus havde ved sin kloge Politik vundet den første Plads blandt Fyrsterne paa Evropas Fastland, og samtidig stræbte han i selve Rusland at kue enhver Modstand mod Rigets Ensartethed. I de Dele af Rusland, der tidligere havde hørt til Polen, fandtes der 2 Mill. unerede Grækere, d. e. græske Katholiker, som havde anerkjendt Pavens Overhøjhed og i enkelte Læresætninger havde sluttet sig til den61 romerske Kirke. Men i 1839 lykkedes det den rus siske Regering efter lange Bestræbelser at bevæge dem til Overgang til den orthodoxe Kirke. 1835 havde Kejseren fornyet den Lov, som Katharina den 2den efter Polens Undertvingelse havde givet i 1795, hvori det hed, at enhver romersk Katholik, som i Ord eller Handling modsatte sig den herskende Læres Fremgang, skulde straffes som Oprører, og Katholikerne blev derefter paa mange Maader undertrykte. Let blev bl. a. paabudt, at Børn af blandede Ægteskaber skulde opdrages i den græsk-orthodoxe Lære. Ogsaa Lutheranerne i Østersøprovinserne blev plagede paa forskjellige Maader, og Jøderne, som vare meget tal rige i de tidligere polske Lande og skulde bringes ind under Statsenheden, blev bl. a. tvungne til at blive Soldater. Efter Februar-Revolutionen i 1848 lod Nikolaus en Del af den russiske Hær stille paa Krigsfod og udstedte den 26de Marts en Proklamation, i hvilken han erklærede, at han uden at sky nogen Opofrelser agtede «at beskytte det hellige Ruslands Omraade mod Anarkiets og Oprørsaandens Omvæltningsforsøg.» I Tyskland støttede han Reaktionen ved sin Ind fiydelse, og da han følte sig meget ilde berørt ved sin Svogers, den preussiske Konge Frederik Vilhelm den 4des, Tilslutning til Revolutionen i Berlin og det slesvigholstenske Oprør, standsede han ved sine Trusler Preussernes Indmarche i Jylland (i Maj 1848). Men da den danske Hær desuagtet faldt ind i Sundeved, forvandlede hans Velvilje mod Danmark sig til Uvilje, medens hans Stemning mod Kongen af Preussen blev gunstigere, fordi denne igjen vendte tilbage til sit gamle konservative Standpunkt. Da derimod senere Slesvigholstenerne paa egen Haand optog Kampen og blev slaaede ved Isted (25de Juli 1850), lod Kejser Nikolaus sin Søn, Storfyrst Konstantin, overbringe Frederik den 7de sin Anerkjendelse af «den skjønne62 Holdning, der er udviklet af Hæren, som har for staaet at kæmpe saa ædelt for sin legitime Suveræns hellige Rettigheder.» 1851 udtalte han sin Tilbøjelig hed til at støtte Prins Christian af Glticksborgs Valg til dansk Tronfølger, men optraadte paa en meget nærgaaende Maade mod det danske Ministeriums «ultranationale Politik.» Medens Nikolaus lige over for Preussen og Dan mark kun paa diplomatisk Maade gjorde sin Indflydelse gjældende, havde han allerede 1849 med væbnet Magt indblandet sig i sine sydligere Naboers Forhold. En Opstand i Moldau og Valakiet fremkaldte russiske Troppers Indrykning i Fyrstendømmerne, hvor de i Forening med en tyrkisk Hær kuede den rumænske Befolknings Rejsning, og ved Traktaten i Balta-Liman den 28de April 1849 stilledes Moldau og Valakiet under Ruslands og Tyrkiets fælles Beskyttelse. Faa Dage efter sluttede Kejser Nikolaus en Overenskomst med den unge østerrigske Kejser Frants Josef, som havde paakaldt hans Hjælp mod de oprørske Ungarere. En russisk Hær under Paskevits rykkede ind i Un garn, og den 13de Avgust overgav General Gorgei, der var udnævnt til ungarsk Diktator, sig ved Vilagos med sin hele Hær til Russerne. Stolt af at have kuet Revolutionens «ugudelige Frækhed» og tryg i

Overbevisningen om, at Østerrig nu var knyttet til ham ved Taknemlighedens Baand, medens han betragtede Kongen af Preussen som en svag, afhængig Slægtning, troede Nikolaus nu at kunne gjennemføre sine Planer lige over for Tyrkiet. Fra Frankrig frygtede han ingen Fare, da han antog, at det var mat efter de indre Kampe, og at Napoleon den 3djes Magt endnu var altfor lidet befæstet, til at han kunde træde kraftigt op; den eneste Stormagt, af hvilken han ventede nogen alvorlig Modstand, var England. Han søgte derfor at vinde den engelske Regering for en Deling af Tyrkiet: «naar den syge63 Mands Bo skulde opgjøres, kunde Ægypten og Kreta tilfalde England, medens Serbien, Bosnien og Bulgarien kunde blive selvstændige Stater under Ruslands Be skyttelse.» Disse Planer aabenbarede han i Begyn delsen af Aaret 1853 for den engelske Sendemand i St. Petersborg, Sir Hamilton Seymour; men den engelske Regering vilde ikke indlade sig paa Drøf telse af Forhold, der ikke syntes den at ligge for,, «da Tyrkiets Levedygtighed ikke forekom den saa ringe.» Nikolaus lod sig imidlertid ikke holde til bage fra sine Bestræbelser for at komme Sultanen til Livs og fandt en Anledning i at fordre en Garanti for den græske Kirke i Tyrkiet. Medens russiske Stridskræfter nærmede sig til Tyrkiets Grænser, frem satte Fyrst Menshikov, som Kejseren sendte til Kon stantinopel, sine Fordringer paa en overmodig Maade; men da en Anerkjendelse af den russiske Kejsers Be skyttelsesret over de talrige græske Kristne paa Bal kanhalvøen vilde gjøre Sultanen aldeles afhængig af Rusland, afslog Porten, opmuntret af Vestmagterne, Nikolaus's Fordringer. Menshikov forlod derpaa under Trusler Konstantinopel (den 21de Maj 1853), og det var saaledes kommet til et diplomatisk Brud mellem Rusland og Tyrkiet. Kejser Napoleon greb med Glæde Lejligheden til at gjøre Frankrigs Stormagtsstilling gjældende i Forening med England, og Vestmagternes Flaader lagde sig den 14de Juni i Besikabugten tæt udenfor Dardanellerne. Nikolaus lod derefter sine Tropper rykke ind i Donaufyrstendømmerne, og lige over for det russiske Folk optraadte han som Troens Forsvarer. Paa den anden Side rustede Tyrkerne sig, og deres Præster opmuntrede til den hellige Krig. Østerrig og Preussen søgte at mægle, og ved en Konference i Wien blev de enige med Vestmagterne om et Mæg lingsforslag, som i det væsentlige opfyldte Ruslands Fordringer; men saa vel i London som især i Kon64 stantinopel udtalte Stemningen sig stærkt imod det. Den 4de Oktober erklærede derfor Sultanen Rusland Krig, hvis det ikke str-ax rømmede Donaufyrstendøm merne, og Krigen udbrød ved Donau. Vestmagternes Flaader sejlede nu igjennem Strædet ved Dardanellerne og lagde sig for Anker ved Konstantinopel, og Porten fik Løfte om deres Hjælp, hvis Rusland skulde afvise billige Fredsforslag. Men i Stedet for at afvente saa danne sejlede Russerne ud fra Sevastopol og ødelagde en langt mindre tyrkisk Flaade efter et fortvivlet Forsvar i Havnen ved Sinope (den 3ote November). Harmen i Frankrig og især i England var stor, og den 28de Marts 1854 erklærede Vestmagterne Rus land Krig. Imidlertid havde Russerne ikke udrettet stort ved Donau, hvor de ikke havde kunnet over vinde Tyrkernes tapre Modstand. Kejser Nikolaus havde lovet de tyske Stormagter ikke at overskride Donau; men efter at den gamle Fyrst Paskevits havde faaet Overanførselen, iværksatte Russerne ikke desto mindre Overgangen og begyndte at belejre Silistria. Tyrkerne forsvarede sig med stor Tapperhed, men den 20de Juni var alt rede til en Storm, da Russerne pludselig hævede Belejringen og trak sig tilbage over Donau, en Maaned senere endog over Pruth. Øster rig havde nemlig til Kejser Nikolaus's store Forbav selse og Harme opfordret ham til at rømme Donau fyrstendømmerne og sluttet en Overenskomst med Sultanen om, at det selv skulde have Ret til at be sætte dem. Man skulde nu have ventet, at Krigen vilde blive afbrudt ved Fredsunderhandlinger; men denne Udsigt var kun lidet tiltalende for Vestmagterne, der havde fattet Planer om at ydmyge Rusland og kue dets store Indflydelse. Allerede siden Foraaret havde en engelsk-fransk Flaade truet Ruslands Magt i Østersøen, men ikke vovet at angribe Fæstningerne ved den finske Bugt, af hvilke navnlig Kronstadt var gjort næsten uindtagelig. Derimod haabede man nu65 at kunne tilføje Rusland et føleligt Tab ved at ind tage Sevastopol og tilintetgjøre dets Sømagt i det sorte Hav. De forenede Hære indskibede sig derfor ved Varna og landede den 14de September ved Evpatoria paa Krim; det var den samme Dag, paa hvilken Na poleon for 42 Aar siden var rykket ind i Moskva. Den Styrke, der blev landsat, udgjorde henved 60,000 Mand, hvoraf 30,000 vare Franskmænd, over 20,000 Englændere og 6000 Tyrkere. Fra Evpatoria rykkede de syd paa frem mod Sevastopol, men blev standsede ved Floden Alma, paa hvis sydlige stejle Bredder 40,000 Russere havde taget Stilling. Efter en blodig Kamp maatte Russerne trække sig tilbage til Seva stopol; men da de Allierede ikke kunde komme Fæst ningen til Livs fra Nordsiden, og Russerne havde spærret Indløbet til den Fjord, paa hvis sydlige Side den ligger, ved sænkede

Krigsskibe, maatte Angrebs hæren foretage en omgaaende Bevægelse mod Øst og aabne Belejringen fra Sydsiden. Fra begge Sider blev der kæmpet med udmærket Dygtighed og utrætte lig Udholdenhed: navnlig vandt Franskmændene stor Ære, medens Forsvaret lededes af den unge Ingeniør- Officer Todtleben, der snart blev udnævnt til General. Vinteren 1854—55 blev forfærdelig, især for Eng lænderne, hvis Forplejningsvæsen stod langt tilbage for Franskmændenes. Ved Foraarets Frembrud ind traf store Forstærkninger, deriblandt 15,000 Mand sar dinske Tropper, idet den lille Stat ved et Forbund med Vestmagterne søgte en Støtte for sine italienske Planer. Den 2den Marts 1855 døde Kejser Nikolaus, bittert skuffet, men ikke bøjet ved sine stolte Planers uheldige Udfald. Hans Søn, Alexander den 2den, født 1818, var mildere og mere fredelskende end Faderen: medens denne først og fremmest havde tænkt paa at hævde sin Enevoldsmagt og sit Herre66 dømme i Evropa, havde Alexander, som lignede sin Bedstefader mere end sin Fader, aabne Øjne for det store Riges utallige indre Brøst og ønskede at raade Bod paa disse. Hans første Udtalelser lød dog krigersk, og Kampen fortsattes med større Troppemasser og forøget Voldsomhed. Endelig gik de allierede Tropper efter et frygteligt Bombardement, som havde varet i flere Dage, om Middagen den Bde September løs paa de russiske Forskansninger, og Franskmændene indtog den betydeligste af disse, Fort Malakov, under en skrækkelig Blodsudgydelse. Russerne maatte forlade Sevastopol og drage over Fjorden for at indtage en Stilling i Bjærgene mod Øst; en umaadelig Mængde Vaaben og Krigsforraad, bl. a. 4000 Kanoner, faldt i de Allieredes Hænder. Kort efter blev Sevastopols Fæstningsværker og Arsenaler sprængte i Luften. Endnu krympede Rusland sig ved at give efter; men dets heldige Krigsførelse i Armenien, navnlig Erobringen af Fæstningen Kars (den 28de November), gav Kejser Alexander Lejlighed til at lytte til Øster rigs Mæglingsforslag uden at ydmyge sig altfor dybt. Den 3ote Marts 1856 sluttedes Freden i Paris, hvor ved det blev bestemt, at begge Parter skulde tilbage give deres Erobringer; men Rusland skulde aftræde et Stykke af Bessarabien nord for Donaus Munding, som blev lagt til Moldau; Skibsfarten paa Donau skulde være fuldkommen fri. Det sorte Hav skulde staa aabent for Handelsskibe, men være lukket for Krigsskibe med Undtagelse af de lette Skibe, som Rusland og Porten blev enige om at holde til deres Kysttjeneste. Begge Magter forpligtede sig til ikke at vedligeholde eller oprette Arsenaler for Krigsskibe ved det sorte Havs Kyster. Moldau, Valakiet og Serbien skulde staa under Beskyttelse af alle de i Fredsunderhandlingerne deltagende Magter, men ikke under Beskyttelse af en enkelt Magt. «Krimkrigen» havde berøvet Rusland dets For67 rang blandt Stormagterne, og i dets indre Forhold havde den voldet store Forstyrrelser. Agerdyrkningen havde lidt meget ved Oprettelsen af det saakaldte Rigsværn, som havde bortkaldt en Mængde Bønder fra deres Arbejde, Handel og Industri vare sunkne dybt, og den borgerlige Retsorden var forstyrret ved den af Kejser Nikolaus anordnede Standsning af alle civile Sager indtil Freden. Alexander den 2den op løste nu Rigsværnet, bestemte, at der i 4 Aar ikke skulde udskrives Soldater, og eftergav store Skatte restancer. Han udstedte dernæst et Amnesti-Dekret, som omfattede Deltagere baade i den russiske Sam mensværgelse 1825 og den polske Opstand 1830—31: nogle af de forviste fik deres Kaar formildede, andre fik Tilladelse til at vende tilbage til det evropæiske Rusland, kun ikke til de to Hovedstæder: St. Peters borg og Moskva. Jødernes Stilling forbedredes, og Forbindelsen med Udlandet lettedes, bl. a. derved, at den af Kejser Nikolaus anordnede høje Pas-Afgift op hævedes. Men den betydningsfuldeste af Alexander den 2dens Foranstaltninger var Livegenskabets Op hævelse. Der fandtes i Rusland 3 Slags Livegne: Kronbønder, stavnsbundne til Krongodserne, Livegne, som vare stavnsbundne til Adelens Godser, og Hus slaver, tilhørende enkelte Personer, af hvilke de kunde arves, sælges eller bortskjænkes ligesom andet Løsøre. Efter tidligere Frigivelser, navnlig under Alexander den iste, udgjorde de livegne Kronbønders Tal endnu i Aaret 1856 med Kvinder og Børn mere end 18 Mil lioner, private Livegne over 22 Mill. 1857 forelagde Kejser Alexander Adelsforsamlinger rundt om i Riget Regeringens Planer til Drøftelse; men kun i de lithauiske Guvernementer blev de modtagne med Vel vilje. I Januar 1858 nedsattes derpaa en Kommission under Kejserens eget Forsæde for at fastsætte Reg lerne for den store Forandring, og ved Ukaser af 2den Juli 1858 og 26de August 1859 fik Kronbønderne68 udvidede Rettigheder. Endelig ophævedes Livegen skabet fuldstændig ved Forordning af ste Marts 1861: Godsejerne beholdt Ejendomsretten til deres Gods i det hele; men Bønderne fik Arealet omkring deres Boliger, som de kunde erhverve med fuld Ejendoms ret ved Indløsning inden en bestemt Tid, hvorhos de fik Ret til imod Afgift til Godsejeren eller Arbejde for ham at nyde Udbyttet af et saa stort Areal, som ansaas for

nodvendigt til deres Udkomme. Bønderne paa et Gods skulde danne en Bondekommune, saa ledes som der allerede paa mange Steder fandtes saa danne, med en «Starost» i Spidsen. Stridigheder imellem Godsejere og Bønder skulde afgjøres af ade lige Voldgiftsmænd. Skjønt der saaledes var taget meget Hensyn til Adelens Rettigheder, vakte den store Omvæltning dog megen Misfornøjelse hos de fleste Godsejere, især hos dem, der saae deres største Rigdom i Besiddelsen af mange «Sjæle»; men ogsaa blandt Bønderne voldte Gjennemførelsen store Vanskeligheder. Vistnok glædede de sig over Befrielsen fra Trældommen, og da For ordningen blev bekjendtgjort, strømmede umaadelige Menneskemasser sammen til Kejserens Palads for at bringe ham Salt og Brød paa et Sølvfad og udtrykke deres Taknemlighed. Men de havde i Ahnindelighed levet i den Forestilling, at de vel selv tilhørte deres Flerrer, men at den Jord, de drev, var deres egen. De kunde derfor ikke fatte, at de med Penge eller Arbejde skulde frikjøbe en Jord, som de ansaa for deres Ejendom, og vante, som de vare, til at mistro Embedsmændene, troede de, at disse i Samraad med Godsejerne havde forvansket «deres Faders», Kejse rens Bud. Paa flere Steder maatte man saaledes med Vaabenmagt kue Bønder, som uden videre vilde tage deres Frihed i Besiddelse, og Hadet mod Adelen kom til Udbrud i talrige Mordbrande. I den største Del af Riget kom det dog til mindelige Overens69 komster, og Regeringen lettede Afslutningen af saa danne ved at oprette Forskudsbanker. Allerede 1865 var Halvdelen af de Livegne blevne Grundejere. Under den almindelige Gjæring havde imidlertid revolutionære Ideer fra Vestevropa udbredt sig ved Universiteterne og blandt de højere Stænder, og paa flere Adelsforsamlinger fremkom Ønsker om Trykkefri hed, Sammenkaldelse af en Stænderforsamling o. s. v. Regeringen viste sig vaklende, og liberale Foranstalt ninger vexlede med reaktionære. De værste Folger fik denne Holdning i Polen. Ved sit Besøg i War schau i April 1856 havde Kejseren udtalt: «Jeg vil stræbe at forbedre Landets Forvaltning og vil omfatte Polakkerne med samme Kjærlighed som Russerne, d. v. s. som mine Børn, men kun under den Forud sætning, at Urømmerierne ophøre.» I det derefter udstedte Amnesti-Dekret bemyndigedes Sendemændene i Udlandet til at modtage Emigranternes Ansøgninger om Tilladelsé til at vende tilbage til deres Hjem under følgende Betingelser: «Hs. Maj. Kejseren vil højmodig forglemme alle de skyldige Flygtninges tid ligere Liv, hvad enten de stamme fra Kongeriget Polen eller de tilgrænsende Provinser af Kejserriget; han er rede til at modtage deres Underkastelse og tillade dem at vende tilbage til deres Hjem, uden at de dér skulle underkastes nogen retslig Undersøgelse. De kunne atter indtræde i deres borgerlige Rettig heder, og naar de i 3 Aar opføre sig ulastelig, kunne de atter indtræde i Statens Tjeneste. Kun de Flygt ninge, der have vist et uforsonligt Fjendskab mod den kejserlige Regering og frem ture i samme, ere ude lukkede fra disse Begunstigelser.» I de følgende Aar søgte Kejser Alexander snart at vinde Polakkerne ved at ophæve flere af hans Faders forhadte Foranstaltninger, især ved at gjenind sætte Polsk som Forretnings- og Undervisningssprog, snart traf han strænge Forholdsregler, som fremkaldtes70 ved Polakkernes Demonstrationer og Mindefester paa Aarsdagene for den polske Opstands Udbrud, Slaget ved Grochov og Kosciuskos Død. Men i Juni 1862 foretog Kejseren et udpræget forsonligt Skridt. Han udnævnte sin Broder Konstantin, som havde sluttet sig til Fremskridtspartiet, til Statholder i Polen, og ved hans Side stillede han Polakken Marquis Wielo polski, som var bleven landsforvist 1831, under Op standen i Galizien 1846 havde udgivet et Flyveskrift, hvori han raadede sine Landsmænd til at slutte sig til Rusland for med forenede Kræfter at bekæmpe Tyskerne, og efter Nikolaus's Død var vendt tilbage til Polen. De højeste Embeder blev besatte med Polakker, Universitetet i Warschau, som havde været nedlagt siden 1831, gjenoprettedes, og en Række Re former forkyndtes. Men Hadet mod Rusland var for stærkt, til at Polakkerne kunde slutte sig til Wielo polskis vel mente panslavistiske Tanker: de fleste be tragtede ham som en Forræder mod Polens «hellige» Sag, og der blev gjort Mordforsøg saa vel mod ham som mod Storfyrsten; disse Attentater mislykkedes; men en russisk General blev haardt saaret. Adels forsamlingerne erklærede, at de ikke vilde medvirke til de paatænkte Reformer, medmindre de blev ud strakte til de gammelpolske Provinser udenfor Konge riget, og en hemmelig Nationalkomité arbejdede paa at fremkalde en Opstand. I sin Harme over den ukloge Modstand og i Haab om med ét Slag at kunne knuse Oppositionen og hindre den truende Opstand greb da Wielopolski til en Voldshandling, hvorved han netop bragte Opstanden til Udbrud og tilintet gjorde sit Forsoningsværk. Siden Pariserfreden var der ikke udskrevet nogen Rekruter i Polen: en ny Udskrivningslov for det rus siske Rige havde i Aaret 1859 fastsat, at det skulde afhænge af Lodtrækning, ikke, som hidtil, af Øvrig heders og Godsejeres Vilkaarlighed, hvem der skulde71 tages til Soldat; men i

September 1862 blev det for ordnet, at den forestaaende Udskrivning i Polen skulde foretages vilkaarligt af Øvrigheden. Der blev givet hemmelig Ordre til at udtage Rekruterne blandt de dannede Klassers Ungdom og blandt dem, der ansaas for tilbøjelige til at deltage i et Oprør, og denne Ordre blev udført med brutal Vold. I Natten til den 15de Januar 1863 blev de til 15 Aars Krigstjeneste udsete Rekruter i Warschau overfaldne i deres Hjem og slæbte til Fæstningen for at bortføres til Rusland. Dyb Sorg og rasende Forbitrelse herskede i Warschau \ men mange unge Mænd, som havde faaet Nys om den paatænkte Voldsdaad, vare flygtede til Skovene for at undgaa den truende Ulykke, og derhen bragte man dem først Mad og Klæder, derpaa Vaaben og Ammunition. Snart kom det til blodige Fægtninger mellem dem og de russiske Soldater, og inden kort Tid var Kampen almindelig. En hemmelig «Central komité» optraadte den 22de Januar som provisorisk Regering og kaldte det polske Folk under Vaaben. Uagtet den strængt straffede Ulydighed mod dens Be falinger og udgav et Regeringsblad, som blev trykt i Klostrene, kunde Russerne ikke opdage, hvor den havde sit Sæde, og hvem der var dens Medlemmer. Den udnævnte General Mieroslavski, som 1848 havde kæmpet i Posen, 1849 l Baden, til Diktator; men saa vel han som hans Efterfølger, Marian Langievits, vare uheldige og maatte flygte over Grænsen. Deretter overtog den provisoriske Regering selv Overkom mandoen og fremkaldte en Guerillakrig rundt om i Landet. Men i Længden kunde Opstanden ikke holde sig, især da Bønderne for største Delen vare uvillige til at slutte sig til den, uagtet man tilbød dem Selvejendom. Den havde imidlertid ogsaa ud bredt sig til Lithauen og Volhynien; men i disse Egne, hvor Bønderne ikke vare Polakker, blev Ade lens Opstandsforsøg snart dæmpede. Navnlig optraadte7 2 General Michael Muravijev med stor Grusomhed i Lithauen, hvor de polske Godsejere blev fordrevne eller nødte til at sælge deres Ejendomme til Russere, medens Bønderne blev vundne ved at Regeringen overlod dem deres Fæstegaarde til Selvejendom. I Stedet for Storfyrst Konstantin og Wielopolski blev General Grev Berg stillet i Spidsen for Polen, og Levningerne af Opstanden kuedes nu med yderste Strænghed: Slag i Slag fulgte Fængslinger, Forvis ninger, Henrettelser, Konfiskationer, store Kontri butioner og haarde Straffe over dem, som bar deres Sorg over Fædrelandets Ulykke til Skue. Først 1864 var Opstanden helt udslukket: den var bleven holdt i Live ved Forhaabninger om Hjælp fra Udlandet, hvorfra der var indløbet formanende Noter til den russiske Regering. Medens Preussen allerede den Bde Februar 1863 havde sluttet en Traktat med Rus land, hvorved det tilbød sin Bistand til Opstandens Undertrykk eise, og Bismarck havde raadet til at an vende «kraftige Midler» mod Polakkerne, rettede de andre Stormagter og snart ogsaa mindre Stater Fore stillinger til Fordel for Polakkerne til den russiske Regering. Da den russiske Udenrigsminister, Fyrst Alexander Gortshakov, afviste disse Forestillinger, stil lede England, Frankrig og Østerrig i Juni 1863 endog udtrykkelige Forslag om at bevilge en fuldstændig Amnesti, gjengive Polen en national Repræsentation med de samme Rettigheder, som vare det tilstaaede i Konstitutionen af 1815, samt en selvstændig Besty relse under polske Embedsmænd, ophæve alle Ind skrænkninger i den katholske Kirkes Frihed og gjøre det polske Sprog til udelukkende Forvaltnings- og Undervisningssprog. Først midt i Juli svarede Fyrst Gortshakov, denne Gang med en endnu fuldstæn digere Afvisning end forrige Gang. Det var nemlig imidlertid blevet aabenbart, at en nærmere Forbindelse mellem de 3 Stormagter og en fælles Krig mod Rus73 land var bleven umulig. Kun Kejser Napoleon vilde gjøre noget alvorligt for Polakkerne; de to andre Magter nøjedes med tamme Noter, som Fyrst Gort shakov besvarede meget overlegent, og den Plan til en Kongres, som Napoleon i November 1863 gjorde Skridt til, strandede paa Englands og Østerrigs Mod stand. De 3 Stormagters Indblanding til Fordel for Polen havde saaledes kun tjent til dets Skade, medens Preussen havde vundet Ruslands Taknemlighed, som blev det til Gavn under dets Angreb paa Danmark i 1864 ligesom senere paa Frankrig. Til at ordne Polens Forhold indsattes i Februar 1864 en «Reorganisationskomité», som i Løbet af 7 Aar gennemførte en Række store Forandringer i det hidtilværende Kongerige. Fæstebønderne blev Selvejere, og efter at næsten alle Klostere (over 100) vare ophævede, blev deres Grundejendomme og tal rige konfiskerede adelige Godser for største Delen fordelte imellem jordløse Husmænd, saa at Gaard mandsklassen fik en Tilvæxt af over 35 Procent. De øvrige inddragne Godser blev solgte til Russere eller Udlændinge, mest Tyskere. Et Konkordat, som 1847 var afsluttet med Paven, ophævedes; den romersk katholske Kirkes Anliggender henlagdes under et gejstligt Kollegium i St. Petersborg, og det blev for budt Biskopperne at have noget direkte Samkvem med Paven. De Servituter og Afgifter, som paa hvilede 450 Byer til Kronen og Godsejerne, afskaffe des, og en Mængde

Smaastæder mistede deres Kjøb stadsret og nedsattes til Landkommunen Den sær skilte Bestyrelse af polske Anliggender ophævedes og henlagdes til Ministerierne i St. Petersborg. Polen deltes i 10 Guvernementer, som stilledes umiddelbart under det russiske Senats Myndighed ligesom de rus siske. Det forrige Kongerige var saaledes fuldstændig indlemmet i Rusland; i Stedet for Statholderen traadte en Generalguvernør i Warschau. Men værst var det,74 at det russiske Sprog traadte i Stedet for Polsk som Forvaltnings- og Undervisningssprog: Universitetet i Warschau blev saaledes aldeles russisk. Ue sidste Levninger af polsk Selvstændighed tilintetgjordes 1876: der indførtes russisk Ret, og den polske Adel op hævedes som saadan: Embedsmænd og de polske Adelsmænd, der havde gjort sig fortjente af Staten, blev russiske Adelsmænd; de øvrige nedsattes i Bor gerstanden. Samme Aar tilendebragtes Udryddelses krigen mod den unerede græske Kirke: de Medlem mer af den unerede Kirke, som ikke vilde give efter med det gode, blev deporterede til Sibirien eller Kau kasus, og det gamle Skisma i den græske Kirke var hævet. En heldig Modsætning til Polen dannede Fin land. 1809 havde Alexander den iste lovet de finske Stænder at bevare Landets gamle svenske Forfatning og lade det styre som et særskilt «Storfyrstendømme.» Det styredes af indfødte Embedsmænd med et Senat i Spidsen; Mellemleddet mellem det og Kejseren var en russisk Generalguvernør. Under Alexander den iste og Nikolaus blev Forfatningen ikke ligefrem overtraadt; men den indeholdt ingen Bestemmelse om, hvor ofte Stænderne skulde sammenkaldes, og fra 1809 til 1863 fandt ingen Stænderforsamling Sted. Stemningen var derfor ikke gunstig for den russiske Regering, og uagtet der i Finland var Strid imellem «Finnomaner» og «Svecomaner», af hvilke de første fik det almindelige Folkesprog, Finsk, indført som lige berettiget offentligt Sprog ved Siden af Svensk, vare begge Parter enige om fremfor alt at holde paa deres Fædrelands selvstændige Stilling i det russiske Monarki. Blandt de dannede Klasser var desuden Forkjærligheden for det gamle Moderland Sverige al deles overvejende, og under Krimkrigen var Sym pathien i det hele paa Vestmagternes Side uagtet deres Angreb paa finske Havne. Men da Alexander75 den 2den 1863 sammenkaldte Finlands Stænder og opfordrede dem til «i en praktisk Aand at arbejde paa Fremme af Landets Velfærd, saa at de frie Insti tutioner, i Stedet for at være en Fare, kunde blive til en Garanti for Orden og Lykke», fandt denne Opfordring et villigt Øre hos Finnerne, og under den ganske vist stærkt begrænsede konstitutionelle Styrelse gjorde Finland store Fremskridt, især efter at en ny Landdagsorden 1869 havde fastsat, at Stænderne skulde samles hvert ste Aar. Ved en Lov af 1869 fik den lutherske Kirke, til hvilken næsten hele Befolkningen bekjender sig, en meget selvstændig Stilling. Der er gjort meget for Undervisningsvæsenet, Næringsvejene have taget et stort Opsving, og Finanserne ere for træffelig ordnede: nye Skatter ere kun lagte paa Brændevin, 01, Tobak og Spillekort, og Finnerne ere blevne et ædrueligt Folk. Medens Finland saaledes blev knyttet til Rusland ved en klog og fredelig Politik, havde det store Rige paa sit modsatte Hjørne sikret sit Herredømme ved blodige Kampe mod de kavkasiske Bjærgfolk. Alle rede under Nikolaus havde Russerne gjort hyppige Strejftog ind i Bjærgene, især mod Tsherkesserne i Vest og Lesghierne i Øst, for at sikre Georgien mod deres Røvertog, og Kampen var bleven alvorlig, efter at der i Daghestan var opstaaet en religiøs Be vægelse, Muridismen, som under et fælles religiøs Overhoved (Imam) søgte at samle alle Bjærgboere til en Udryddelseskrig mod de vantro Russere. Muri derne vilde samle alle Mohammedanere under Mo hammeds oprindelige rene Lære med Forglemmelse af alle indbyrdes Stridigheder, og \mder den tapre og højt begavede Shamuil vandt de omtrent Halv delen af alle Bjærgfolkene for deres Lære (1837). Med en vidunderlig Dygtighed forstod Shamuil, som i det højeste kunde stille 30,000 Mand paa Benene, at modstaa de russiske Hære, som naaede et Antal af76 omtrent 130,000 Mand; men 1859 faldt endelig hans sidste Borg, Gunib, i Russernes Hænder, og Shamuil maatte overgive sig. 1864 endte Krigen i Kavkasus med de fleste Tsherkessers Udvandring til Tyrkiet. Shamuil blev behandlet med stor Ædelmodighed af Kejseren og døde 1871 i Medina. 1 Imidlertid havde Rusland mere og mere udstrakt sine Erobringer i Asien. Efter at Russerne i 1850 havde sat sig i Besiddelse af Sirs Udløb i Aralsøen, begyndte de at udbrede deres Herredømme langs med denne Flod, og 1865 oprettedes Guvernementet Turkestan, for største Delen af Land, der hidtil havde tilhørt Khanen af Kokand. Efter en Krig med denne indlemmedes Handelsstaden Tashkend 1866 i Rusland og 1868 ligeledes det gamle Samarkand efter en Krig med Khanen af Bukara, som fra nu af blev mere og mere afhængig af Rusland. 1873 trængte dernæst General Kauffmann frem til Kiva, som ligeledes blev et russisk Vasalrige. 1876 blev Resten af Khanatet Kokand indlemmet i det russiske Rige, og efter at et Tog mod de røverske Turkomanner i det

sydlige Turan var mislykker, aabnedes der 1880 et nyt Felttog imod dem under General Skobelev, og den i2te Ja nuar 1881 faldt deres Hovedfæstning Geok-Tepe i Russernes Hænder. Derefter strømmede deres Høv dinger til for at underkaste sig, og 3 Aar efter blev det for Forbindelsen med Persien og især med Afganistan vigtige Landskab Merv indlemmet i det russiske Rige. Hele Turan var nu umiddelbart eller middelbart under kastet Rusland. Allerede tidligere havde Kina ved Traktater 1858 og 1860 afstaaet den nordøstlige Del af Mandshuriet og et Stykke Land nord for Tianshan og havde sam 1 De, der kunde ønske udførligere Efterretninger om Shamuil og Kampene i Kavkasus, henvises til O. Langes «Kav kasus». Kjøbenhavn 1891.77 tidig aabnet mange Havne for russiske Skibe, ligesom russiske Undersaatter havde faaet Ret til at rejse overalt i det kinesiske Rige, og en russisk Ambassade havde faaet fast Sæde i Peking. Med Japan afslut tedes 1875 en Overenskomst, hvorved Øen Sachalin blev aftraadt til Rusland. Derimod havde Rusland 1867 solgt sine Besiddelser i Nordamerika til de for enede Stater. Ved det russiske Herredømmes Udbredelse i Asien fremmedes ordnede Tilstande, navnlig i Turan, hvor Turkomannernes Røverier blev tilintetgjorte. Men Englænderne, som saa en Fare for Indien i Rus sernes stadige Fremrykning, søgte at gjøre Afganistan til en Formur for deres Rige, og Grænsestridigheder mellem Russerne og de af Englænderne støttede Af ganer førte til et spændt Forhold imellem de to Stor magter. Et saadant var imidlertid ogsaa blevet frem kaldt ved en anden Begivenhed. Da Frankrigs Magt 1870 var bleven knækket, rettede Fyrst Gortshakov en Rundskrivelse til de Magter, som havde underskrevet Pariserfreden 1856, i hvilken han erklærede, at Kej seren ikke længer følte sig bunden af denne, for saa vidt som den indskrænkede hans suveræne Rettig heder paa det sorte Hav. England truede med Krig; men Bismark forebyggede denne ved en Konference i London Januar—Marts 1871, som ophævede Ruslands Forpligtelser til ikke at anlægge Krigshavne og holde Krigsskibe ved det sorte Havs Kyst. Dardanel- og Konstantinopel-Strædet skulde fremdeles være lukkede for fremmede Krigsskibe; men Sultanen skulde have Ret til at aabne dein i Fredstid for venskabelige Magters Flaader. Den tysk-franske Krig havde vist det tyske Krigs væsens store Overlegenhed, og ligesom de fleste andre Stater begyndte derfor Rusland at omdanne sin Hær efter tysk Mønster. Der gjennemførtes en Mængde Forbedringer, og 1874 indførtes almindelig Værnepligt.78 En Reform af Retsvæsenet, som indførte Offentlighed og Mundtlighed, var allerede vedtaget 1864 og blev gjennemført i de følgende Aar; der indførtes endog Edsvorneretter; 1864 havde ogsaa Universiteterne faaet en friere Indretning. Men af alle de Foretagender, som under Alexander den 2dens Regering bidrog til at fremme Udviklingen af Ruslands Hjælpekilder og bringe det i nærmere Berøring med Vestevropa, maa man særlig fremhæve Anlæggelsen af Jærnbanelinier gjennem det umaadelige Rige. Under Krigen mellem Frankrig og Tyskland havde Alexander den 2den vist en mod Tyskland velvillig Nevtralitet, og han var knyttet til sin Morbroder Kejser Vilhelm ved personlig Hengivenhed. Derimod var Forholdet til Østerrig meget køligt; men 1872 lykkedes det Kejser Vilhelm ved et Møde i Berlin at forene begge Nabofyrster og danne «et Trekejser forbund». Under Opstandene i Tyrkiet 1876 traadte derfor de 3 Kejserriger i Begyndelsen op i Fællesskab; men da Porten i April 1877 erklærede, at den ikke kunde finde sig i Stormagternes Indblanding i dens indre Anliggender, erklærede Kejser Alexander Krig. Længe gjorde Tyrkerne tapper Modstand, og først i December overgav den 40,000 Mand stærke i Plevna indesluttede Hær sig til Russerne. Under store Tab og Besværligheder gik de i Januar 1878 over Balkan og besatte Adrianopel, hvorefter der blev sluttet en Vaabenstilstand og den 3dje Marts en Fred i San Stefano, ved hvilken Montenegro, Serbien og Rumæ nien blev uafhængige, Bulgarien efter sine nationale Grænser et selvstændigt skatskyldigt Fyrstendømme med en kristen Regering, og Tyrkiet til Rusland af stod: a) i Asien Batum og det østlige Armenien med den stærke Fæstning Kars, som i November 1877 for tredje Gang var bleven erobret af Russerne, b) Dobrudsha, som Rusland forbeholdt sig Ret til at udvexle til Rumænien mod det 1856 afstaaede Stykke79 af Bessarabien. Men England og Østerrig erklærede sig bestemt mod disse Fredsbestemmelser, og Kejser Alexander fandt sig i, at de blev forelagte for en Kongres, som den 13de Juni traadte sammen i Berlin under Fyrst Bismarcks Forsæde. En Maaned efter sluttedes Freden i Berlin, ved hvilken det selvstæn dige skatskyldige Fyrstendømme Bulgarien blev ind skrænket til Landet nord for Balkan med Tilføjelse af Sofia, medens der syd for Balkan skulde dannes en tyrkisk Provins under Navnet Østrumelien, som dog langt fra kom til at omfatte alt det Land, der i San Stefano var lagt til Bulgarien; denne Provins fik stedlig Selvstændighed og skulde staa under en kristen Generalguvernør. Tilstanden i Rusland efter Krigen var i flere

Henseender meget lidt tilfredsstillende. Finansnøden var stor: gjentagne Forsøg paa at optage et Laan i Udlandet strandede, og de umaadelige Krigsomkost ninger maatte tilvejebringes dels ved indenlandske Laan, dels ved Forøgelse af den allerede i Forvejen alt for store Masse af Papirspenge. Der herskede en almindelig Utilfredshed med Krigens Resultater, og denne blev benyttet af de hemmelige revolutionære Foreninger, af hvilke det «nihilistiske» Parti stræber efter at omstyrte hele det bestaaende Samfundsorden, medens andre blot stræbe efter en friere Forfatning. Hvor undergravet Samfundstilstanden var, viste sig bl. a. ved en ung Kvindes, Vera Sassulitshs, Attentat paa Politichefen i St. Petersborg, General Trepov, (ste Februar) og hendes Frikjendelse af Nævningerne, ved Studenter-Uroligheder og Mordforsøg. Regeringen opskræmmedes ved alt dette og optraadte med en Strænghed, som mindede om Kejser Nikolaus's Tider: en Mængde Studenter blev sendte til Sibirien eller relegerede, Dommen over Vera Sassulitsh blev kas seret, og Nævningernes dømmende Myndighed blev indskrænket; endelig henviste en kejserlig Ukas af80 21 de Avgust 1878 alle politiske Forbrydelser til Mili tærdomstole og indførte en Slags Belejringstilstand, hvorefter der foretoges talrige Fængslinger. Ikke desto mindre samlede der sig den ute December over 200 væbnede Studenter udenfor Storfyrst-Tronfølgerens Palais og krævede en Forfatning; Mængden stemmede i med og raabte: «Leve Friheden! ned med Despo tismen! leve Tronfølgeren!» Det kom til Kamp med Politiet, og paa begge Sider saaredes flere Mennesker livsfarlig. Følgen blev en endnu større Strænghed: nye Fængslinger og truende Forbud mod at besidde Vaaben. Men Nihilisterne optraadte nu med forfærdelig Dristighed: deres hemmelige Komité udstedte Advarsler til strænge Embedsmænd, fældede Dødsdommen over dem og lod disse fuldbyrde. Den 21de Februar 1879 blev saaledes Guvernøren i Karkov, Grev Krapotkin, myrdet, Morderen undkom, og i alle større Stæder fandt man derefter en Proklamation opslaaet, som erklærede Mordet for en retfærdig Straf over en übarmhjærtig Bøddel. 1 St. Petersborg opdagedes nihilistiske Trykkerier, hvorefter 9 Omcerer blev fængs lede som Deltagere i Sammensværgelsen; men den, der havde forraadt Trykkerierne, blev dræbt i Moskva; paa hans Bryst fandt man hæftet en Seddel med føl gende Ord: «Domfældt af Exekutivkomitéen. Død over Forræderne!» Den 14de April afskød endelig en Huslærer ved Navn Soloviev 5 Revolverskud paa Kejseren, men traf ham ikke og blev greben. Herved bragtes Regeringen til at træffe nye strænge Forholds regler: der proklameredes Belejringstilstand i flere store Stæder og indsattes Generalguvernører med næsten uindskrænket Myndighed, blandt dem de mest energiske Generaler, Gurkov, Loris Melikov og Todt leben. Soloviev blev henrettet, talrige mistænkte blev fængslede, dømte af Militærdomstolene, og dels hen rettede, dels i store Skarer deporterede til Sibirien.81 r Men den iste December, da Kejseren fra sit Lystslot Livadia paa Krim rejste til Moskva, blev et Stykke af Jærnvejslinien sprængt i Luften tæt udenfor Hoved staden, og kun den Omstændighed, at det kejserlige Tog var kommet hurtigere end man havde ventet, tilintetgjorde den forbryderske Plan. Dens Ophavs mand, Hartmann, blev opdaget i det følgende Aar, men var da flygtet til Frankrig. Da den franske Regering nægtede at udlevere ham, forstyrredes den Tilnærmelse mellem Frankrig og Rusland, som imid lertid var fremkaldt ved Russernes Misfornøjelse med Tyskland og dets Leder Bismarck, som de beskyldte for at have ladet Rusland i Stikken paa Berliner kongressen. Kejser Vilhelm, der personlig følte sig meget übehagelig berørt af denne Misforstaaelse med det hidtil saa venskabelige russiske Hof, sendte Ge neral Manteuffel til Kejser Alexander i Warschau for at aftale en Sammenkomst. Denne fandt Sted (3dje September 1879) i den lille Grænseby Alexandrovo, hvor Kejserne talte venskabeligt med hinanden; men Rigskanslerne Gortshakov og Bismarck vedblev at staa i et spændt Forhold, og Trekejserforbundet af løstes snart efter af et Forbund mellem Tyskland og Østerrig, som senere ved Italiens Tiltrædelse blev til en Triplealliance. Den 17de Februar 1880 blev Kejseren atter Gjen stand for et afskyeligt Mordforsøg. En Nihilist, der arbejdede hos en i Vinterpaladset sysselsat Snedker, havde opdynget Dynamit i en Kjælder under Spise salen; men da Explosionen foregik, havde den kejser lige Familie heldigvis endnu ikke betraadt Spisesalen; derimod dræbtes eller saaredes c. 50 Soldater i den mellem Salen og Kjælderen liggende Vagtstue. Mis modig trak Kejseren sig mere og mere tilbage fra Regeringen og overlod den i det væsentlige til den frisindede Loris Melikov, som blev Indenrigsminister. Loris Melikov optraadte med Kraft mod de virkelige82 Forbrydere, men søgte iøvrigt at virke ved Mildhed: Statsfængslerne blev undersøgte, og næsten en Tredje del af Fangerne løslodes. Undervisningsministeren, Grev Tolstoi, som havde udelukket henved 2000 unge Mennesker fra de offentlige Undervisningsanstalter og derved drevet mange over i Nihilisternes Arme, fik sin Afsked; talrige

Studenter og Elever blev gjen optagne, og mange forviste vendte tilbage. Det haarde Tryk, der hvilede paa de ikke-storrussiske Nationali teter, lettedes, og et tidligere udstedt Forbud mod at udgive Skrifter i det lillerussiske Sprog hævedes. Men ikke desto mindre forkyndte et Opslag fra den nihi listiske Exekutivkomité, at Alexander den 2den var Reaktionens Hovedstøtte og dømt til Døden for sine Forbrydelser. Den 9de Marts 1881 undertegnede Kej seren et Udkast til Indkaldelse af udvalgte Mænd af alle Klasser; men 4 Dage efter blev han myrdet. Da han om Middagen den 13de Marts vendte hjem fra en Revue, sprang en Bombe, der var udslynget af Nihilisten Ryssakov, under hans Vogn, sønderbrød denne og saarede flere Mennesker uden at gjøre Kej seren Skade; men da han var staaet af Vognen, sprang en anden Bombe lige for hans Fødder, knuste hans Ben og sønderrev en Del af hans Underliv; flere andre Mennesker blev saarede eller dræbte, blandt dem den unge Nihilist (Gelnikov), der havde kastet Bomben. Kejseren blev i en Slæde bragt til Vinter paladset, hvor han kort efter døde. Foruden den strax efter grebne Ryssakov lykkedes det at fængsle 5 Personer, som vare delagtige i Mordet, blandt dem to Kvinder. De blev dømte til Døden og for største Delen henrettede. Senere fik man fat paa 23 Per soner, der ansaas for Bandens Hovedmænd. Den 36aarige Alexander den 3dje, der levede i et lykkeligt Ægteskab med Prinsesse Dagmar (Maria Feodorovna) af Danmark, besteg Tronen ved sin Faders Død. Han var bekjendt som en fædrelands83 kjærlig og pligttro ung Mand, der nærmest havde sluttet sig til det nationale antityske Parti og ansaas for en Ven af liberale Reformer. Man ventede nu, at han vilde indføre en fri Forfatning, og Nihilisternes Exekutivkomité fordrede truende en saadan tillige med almindelig Amnesti; men deres frække Optræden vir kede naturligvis snarere i modsat Retning paa den af Faderens rædselsfnlde Mord dybt rystede Kejser og fremkaldte kun strængere Forholdsregler imod dem. Det store Spørgsmaal var nu, hvorledes Kejseren vilde stille sig til det af hans Fader efterladte Udkast til Indkaldelse af en Notabelforsamling, som han underkastede en ny Prøvelse af en Kommission. I denne udtalte Flertallet med Loris Melikov i Spidsen sig for Udkastet; men Alexander den 3dje havde ingen Tillid til de Mænd, under hvis Styrelse Nihil ismen trods alle Processer havde grebet videre og videre om sig, og den ham forhadte Korruption havde vedblevet at gjennemtrænge Forvaltningen. Han hæl dede derfor til Mindretallet, som ledede s af hans tidligere Lærer, den strængt orthodoxe Gammelrusser Pobedonoszev. Dette Parti havde sit Hovedsæde i Moskva; det svor til Kirken og Caren og vilde ikke vide noget af en moderne evropæisk Konstitution. Dets Hoveder, Redaktørerne Katkov og Aksakov, øvede ogsaa deres Indflydelse paa Kejseren, og i Stedet for det forventede Udkast til en konstitutionel Forfatning, udkom den 13de Maj et af Pobedonoszev udarbejdet Manifest, der kun talte om Selvherredømmet og dets guddommelige Ret. Et Par Dage efter fik Loris Melikov sin Afsked, og den dygtige og ærgjer rige Panslavist Grev Ignatiev blev Indenrigsminister. I en Rundskrivelse til Guvernørerne udtalte Ig natiev: «Aarsagerne til den nihilistiske Bevægelse ligge i den for religiøse og sædelige Grundsætninger blottede Opdragelse, i mange Embedsmænds Lige gyldighed og Forsømmelighed i Opfyldelsen af deres84 Pligter, og i den egennyttige Behandling af den offent lige Ejendom, som er saa sædvanlig hos os.» Den almindelige Demoralisation blev saaledes aabent aner kjendt, og Kejseren virkede energisk ior at indføre Sparsommelighed ved Hoffet, i Hæren og den civile Styrelse. Hans Farbrødre, Konstantin, som var øverst kommanderende over Flaaden, og Nikolaus, der i den sidste Krig havde været Overanfører i det evropæiske Tyrki, havde vakt hans retfærdige Harme ved deres skamløse Deltagelse i den almindelige Korruption og maatte nedlægge deres Embeder. Grev Ignatiev gjennemførte ved to Ukaser af 9de Januar 1882 nogle allerede af Loris Melikov forberedte Foranstaltninger til Bøndernes Bedste. De tidligere Livegne befandt sig siden Befrielsen i to forskjellige Stillinger. Da de ikke havde kunnet betale deres fordums Herrer Prisen for den Jord, som nu skulde være deres Ejendom, havde nogle af dem maattet paatage sig Byrder, som vedblev at stille dem i et afhængigt Forhold til hine, medens andre havde faaet Prisen udbetalt af Staten og saaledes vare blevne dennes Skyldnere. Ved de nye Love befriedes de første for Afhængighedsforholdet til Herrerne, idet Staten lovede at holde disse skades løse og selv skal modtage Betalingen af Bønderne i 49 Annuiteter, og for de andre blev deres Gjæld til Staten nedsat. Ved Siden af Ignatiev optraadte General Skobe lev som Fører for det panslavistiske Parti. Den i2te Januar 1882 holdt han i St. Petersborg en Tale, hvori han talte om «de lidende slaviske Brødre i det syd østlige Evropa» og sagde, at Rusland havde en gammel Regning at afgjøre med Østerrig. Endnu stærkere vare hans Ytringer i en Tale, han i Februar holdt i Paris til de der studerende Serbere. «Vor Fjende,» sagde han, «er

Tyskeren; Kampen mellem Slavere og Tevtoner er uundgaaelig.» Disse Ord af en kommanderende General og en af Ruslands mest85 v - indflydelsesrige Mænd vakte selvfølgelig stor Bevæ gelse: den tyske og østerrigske Presse angreb ham heftig, og fra den russiske Regerings Side blev han desavoueret. Ikke desto mindre holdt han paa Hjem vejen en Tale i Warschau, hvori han opfordrede Po lakkerne til at slutte sig sammen med deres Brødre, Russerne, mod Tyskerne. Samtidig syntes ogsaa den russiske Regering, at ville optræde forsonligere end hidtil mod Polen: den oprettede saaledes en Lærestol i polsk Literatur i Warschau. Men den 7de Juli 1882 døde den i Rusland i høj Grad populære Skobelev i Moskva, kun 38 Aar gammel. Kort i Forvejen var ogsaa Ignatiev bleven fjærnet. I April var den 84aarige Fyrst Gortshakov bleven afløst af den fredelig sindede Giers, og i Juni maatte Ignatiev træde tilbage, da de af ham begunstigede Jødeforfølgelser blev skarpt dadlede af Katkov i hans Blad (Moskvaer Tidende), og Pobedonoszev havde hindret hans Forslag til Indkaldelse af en raad givende Forsamling af alle Stænder efter gammel russisk Mønster. Ignatievs Efterfølger som Indenrigs minister blev Grev Dimitri Tolstoi, som i mange Aar havde været Undervisningsminister under Alexander den 2den. Tolstoi var en stræng Absolutist og ivrig Nationalrusser, men ikke Panslavist; med ham vendte den indre russiske Politik tilbage til tidligere Baner, og der var ikke mere Tale om gjennemgribende Re former. I det aabne Brev, som Kejseren udstedte ved sin højtidelige Kroning i Moskva den 27de Maj 1883, forkyndtes derfor kun Eftergivelse' af Skatte restancer, Formildelse af nogle Straffe og Amnesti for en Del politiske Forbrydelser, navnlig for landflyg tige Polakker. Der blev dernæst givet Raskolnikerne og andre Sekter Religionsfrihed, og Kopskatten op hævedes eller nedsattes for fattige Bønder. Ruslands indre Tilstande vare imidlertid i det hele taget daarlige, Næringsvejene laa nede, og Stats86 gjælden naaede en stor Højde. Nihilismen vedblev at komme frem i Sammensværgelser og Forbrydelser: 1887 opdagedes saaledes en Sammensværgelse mod Kejserens Liv, i Følge hvilken 12 mandlige og 3 kvindelige Deltagere blev dømte fra Livet; "dog hen rettedes kun 5 af dem. Da 9 af hine 12 vare Stu denter, og Nihilismen i det hele fik sin væsentlige Tilgang fra de højere Undervisningsanstalter, udstedtes der flere Forordninger, som skulde indskrænke Ad gangen til disse. Skolepengene forhøjedes, der fast sattes et Antal af Disciple, som ikke maatte over skrides, og Sønner af «Kuske, Tjenere, Kokke, Vasker koner, Smaahandlere» o. s. v., maatte ikke optages. Universiteterne, som allerede 1884 ved et nyt Statut havde mistet den Frihed, som de da i 20 Aar havde nydt, og vare blevne indsnævrede inden snæverhjær tede Regler, stilledes under et strængt Politi-Opsyn af «Inspektører». Da Studenterne i Moskva, Odessa, Karkov, Kasan og St. Petersborg i December 1887 rejste sig herimod, blev disse 5 Universiteter indtil videre lukkede, mange Studenter arresteredes, og flere dømtes til Forvisning. I Polen optraadte General Gurko, som var bleven Generalguvernør, igjen i strængt russisk Aand; paa Grund af en Sammensværgelse fængsledes efterhaanden henved 200 Mennesker, og af disse blev 4 henrettede, de øvrige dømtes til Strafarbejde eller Forvisning. Det blev forbudt Polakkerne at erhverve Grundejen dom eller paatage sig Forpagtninger i de 10 vest russiske Guvernementer, og 1885 fik ogsaa de polske Elementarskoler russisk Undervisningssprog. I Østersøprovinserne søgte Regeringen at fremme det russiske Sprog og den græske Kirke paa det tyske Sprogs og den evangeliske Kirkes Bekostning. 1881 havde Ignatiev anordnet en Revision paa Grund af de lettiske og estiske Bønders Klager over Ty skernes Undertrykkelser. I Maj 1882 ankom Senatoren87 Manassein med mange Embedsmænd til Riga og op fordrede Bønderne til at komme frem med deres Klager, ligesom den lettiske og estiske Presse fik fuld Frihed til at udtale sig. Følgen var Mordanfald paa ilde lidte tyske Præster og Godsejere og mange Brandstiftelser. Tilsidst maatte dog Manassein afskedige nogle af sine Embedsmænd, der vare gaaede for vidt, to Ester endog paa Grund af hemmelig Forbindelse med Nihilisterne, og vendte i Januar 1883 tilbage til St. Petersborg for at afgive Beretning til Kejseren. Tolstoi billigede ikke den demokratisksindede og fa natiske Manasseins Fremgangsmaade, og Regeringen søgte nu at indskrænke Letterne og Esterne i deres voldsomme Optræden mod Tyskerne. Men 1885 op tog den sin Virksomhed mod disse: Embedsmændene i de 3 Østersøprovinser fik Befaling til i Stedet for det tyske at benytte det russiske Sprog, og dette blev for nogle Fags Vedkommende indført i de tyske Skoler. 1886 blev det forordnet, at alle evangelisk lutherske Almueskoler og Skolelærerseminarier skulde unddrages de evangeliske Konsistoriers Opsyn og henlægges under det russiske Undervisningsministerium 5 der anvistes Penge til Oprettelse af orthodoxe Kirker og Skoler; 8 lutherske Gejstlige, som igjen havde optaget en Del af Indbyggerne i Estland, der vare gaaede over til den græske Kirke, i den lutherske og havde advaret deres

Menigheder mod Frafald, blev stillede for Retten som Fjender af den orthodoxe Kirke, og alle tyske Stednavne i Riget omdannedes til russiske. 1887 gik man videre: en af Universitets raadet i Dorpat kaldet tysk Professor blev ikke stad fæstet af Undervisningsministeren, fordi han ikke kunde Russisk, hvilket hidtil ikke var bleven fordret. Da det blev forordnet, at Forelæsningerne herefter skulde holdes i det russiske Sprog, bad alle Professorerne om deres Afsked, hvorefter Forordningens Udførelse blev udsat; men 1892 skal den træde i Kraft. De88 lavere Skoler fik strax russisk Undervisningssprog, medens det i de højere efterhaanden skulde indføres i Løbet af 5 Aar. I Forbindelse med Virksomheden for det russiske Sprog stod Bestræbelserne for at ud brede den græske Kirke. Det blev f. Ex. paalagt de lutherske Elever i et russisk Skolelærerseminarium i Kurland at deltage i Seminariets græsk-orthodoxe Andagtsøvelser, og en russisk Gejstlig, som havde omvendt 100 Lutheranere til den græske Kirke, fik en Orden. Bestræbelserne for at sammensmælte alle det store Riges forskjellige Bestanddele gik ogsaa ud over de tyske Kolonier i Sydrusland, som mistede de Privilegier, under hvilke deres Agerdyrkning havde naaet et Standpunkt, som udmærkede sig fremfor det øvrige Ruslands. Men værst blev dog Trykket paa Jøderne, mod hvilke Bønderne især rettede deres Had: 1881 havde Ignatiev i en Rundskrivelse til Guver nørerne udtalt, at man maatte beskytte den slaviske Befolkning mod Jødernes Udsugelser, og truffet strænge Foranstaltninger imod dem. Vistnok havde Tolstoi 1882 gjort Guvernørerne ansvarlige for yderligere An greb paa Jøderne og ophævet nogle af Ignatievs For anstaltninger. Men senere udstedte Regeringen For ordninger, som fremkaldte stor Nød og Elendighed blandt Jøderne. Først sammentrængtes de i de vest lige Provinser og derefter i disses Stæder, og mang foldige blev af Nøden drevne til Udyandring. Selv det fredelige loyale Finland blev truet af Enhedsbestræbelserne. I Begyndelsen var Alexander den 3dje vel stemt mod det lille Lands Selvstændig hed, og 1885 fik de finske Stænder en udvidet Myn dighed, idet der tilstodes dem Ret til at indbringe Lovforslag. 1888 vedtog Stænderne flere vigtige Love, f. Ex. om Hærens Ordning, efter at den tidligere svenske Ordning med den inddelte Hær var bortfalden efter Indførelsen af almindelig Værnepligt. Der ved89 s toges dernæst en ny Straffelov; men denne blev indtil videre suspenderet, indtil visse Bestemmelser, som ikke syntes stemmende med Kejserrigets Forhold, kunde blive forandrede. Postvæsenet blev dernæst lagt ind under Kejserrigets Poststyrelse, og det blev bestemt, at russiske Papirspenge skulde have Gyldighed i Finland. Fiere frisindede Embedsmænd, som hævede deres Stemme imod disse Indgreb i Finlands Selv stændighed, fik deres Afsked, og der øvedes en meget stræng Censur. Overdrevne Rygter om paatænkte Forholdsregler vakte stor Ængstelse, den nedtrykte Stemning blandt Finnerne viste sig i Standsning af alle Forlystelser, og de Mænd, som Stænderne sendte til St. Petersborg for at gjøre Kejseren Forestillinger, kunde ikke faa ham i Tale 1. Overalt i Rusland hersker der saaledes en urolig og misfornøjet Stemning. En kortsynet Handelspolitik hindrer Afsætningen til Udlandet og fremkalder ved sin uhyre høje Told en Prisforhøjelse paa mange Varer, f. Ex. paa Maskiner, som de forarmede Bønder maa betale med üblu Priser. Dertil kommer, at en daarlig Høst i 1891 har fremkaldt en forfærdelig Nød blandt Landmændene. I Forholdet til Udlandet er der indtraadt en stærk Tilnærmeise til Frankrig, især efter at en fransk Flaade i Sommeren 1891 er bleven modtaget med stor Begejstring i Rusland, og en til svarende Modsætning til Triplealliancen mellem Tysk land, Østerrig og Italien. 1 Se nærmere en Afhandling om Finland i «National økonomisk Tidsskrift» for 1891, 11. 5—6. —>*$T*<-